

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових
дисциплін

М. О. Куц, С. А. Остапенко

**ПОРІВНЯЛЬНА СТИЛІСТИКА
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Курс лекцій

Ступінь: бакалавр

Кривий Ріг
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових
дисциплін

М. О. Куц, С. А. Остапенко

**ПОРІВНЯЛЬНА СТИЛІСТИКА
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Курс лекцій

Ступінь: бакалавр

Затверджено на засіданні
кафедри іноземної філології,
українознавства та соціально-
правових дисциплін
Протокол № 13
від “10” березня 2022 р.

Схвалено навчально-методичною
радою ДонНУЕТ
Протокол № 8____
від “31” березня 2022 р.

Кривий Ріг
2022

УДК 81'38 : 811.111(042.3)
ББК 81.432.1-7
К 95

Куц М. О., Остапенко С. А.

К 95 Порівняльна стилістика англійської та української мови. Курс лекцій, ступінь бакалавр. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2022. 58 с.

У запропонованій методичній розробці представленні основні питання стилістики як науки, зокрема, теорія стилістичних прийомів, яка включає їх визначення, класифікацію, опис стилістичних функцій тощо. Викладення теоретичних понять супроводжується великою кількістю прикладів як з англійської, так і з української художньої літератури, що істотно сприяє розумінню способів вираження навіть окремих нюансів стилістично забарвлених понять у специфічно англо- чи україномовному функціонуванні.

Методична розробка відповідає сучасним методичним вимогам до навчальної літератури.

ББК 81.432.1-7

© Куц М. О., 2022
© Остапенко С. А., 2022
© Донецький національний
університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
2022

ЗМІСТ

Вступ	5
Змістовий модуль 1. Лексикологічний аспект порівняльної стилістики	6
Лекція 1. Поняття про категорії стилістики	6
Лекція 2. Порівняльний аспект лексичних засобів стилістики української та англійської мов	9
Лекція 3. Стилiстичне використання фразеологiї	15
Лекція 4. Порівняльний аспект стилістичної семасіології	29
Змістовий модуль 2. Морфологічні та синтаксичні стилістичні засоби порівнювальних мов	28
Лекція 5. Порівняльний аспект морфологічних засобів стилістики	28
Лекція 6. Стилiстичне використання засобiв синтаксису	35
Лекція 7. Фонетичні явища стилістики в порівнювальних мовах	39
Лекція 8. Основні характеристики різнопланових мовних стилів	44
Список рекомендованих джерел	57

ВСТУП

Дисципліна «Порівняльна стилістика англійської та української мови» дає можливість студентам оволодіти практичними навичками порівняння категорій стилістики в рідній та іноземній мовах.

Основна мета дисципліни – сформувати у студентів чітке уявлення про порівняльну стилістику як макростилістичну (семантико-стилістичну) дисципліну, що порівнює змістовні та стилістичні моменти оригіналу і перекладу, а також як макролінгвістичну дисципліну, що враховує лінгвістичні та екстралінгвістичні (літературознавчі, історико-культурні та ін.) фактори; ознайомити студентів з сучасним станом науки про стилістику англійської й української мов, розвиток у студентів вміння робити самостійні висновки, аналізувати стилістичні явища, працюючи з мовним матеріалом. На лекційних заняттях студенти отримують фактаж теоретичного матеріалу, який вони повинні втілювати під час роботи з текстами та їх перекладами.

Завданнями дисципліни є:

- ознайомити студентів з теоретичними положеннями дисципліни;
- розвинути у студентів вміння й навички порівняльно-стилістичного аналізу;
- сприяти розвитку у студентів навичок застосування здобутих теоретичних знань на конкретному мовному матеріалі;
- навчити студентів літературному перекладу різножанрових текстів;
- використання вивченого матеріалу з порівняльної стилістики для проведення глибокого стилістичного аналізу, що ґрунтується на всебічному порівнянні та співвіднесенні стилістичних одиниць, засобів їх вираження та перекладу в англійській та українських мовах.

На практичних заняттях паралельно з стилістичним аналізом окремих текстів українською та англійською мовами, практикують навички перекладу з однієї мови на іншу з урахуванням стилістичної тональності та щонайточнішої передачі експресивності при перекладі.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен знати:

- основні категорії стилістики та можливості їх втілення в порівняльних мовах;
- основи стилістико-типологічного аналізу;
- основні напрямки стилістичного аналізу тексту з елементами порівняння, враховуючи усі фактори стилістичного дискурсу.

вміти:

- виділяти з тексту тропи та фігури мови в типологічному плані;
- аналізувати явища синонімії та антонімії в порівнювальних мовах; володіти навичками адекватного перекладу художніх текстів, враховуючи стилістичні особливості мови оригіналу та перекладу

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЛЕКСИКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОРІВНЯЛЬНОЇ СТИЛІСТИКИ

Лекція 1. Поняття про категорії стилістики

ПЛАН

1. Поняття про стилістику як науку і дисципліну.
2. Напрямки стилістичних досліджень.
3. Предмет порівняльної стилістики.

Література: 1, 2, 3, 4, 16, 17.

Поняття і терміни: *стилістика, стилістичні прийоми, функціональні стилі мови, літературознавча стилістика, лінгвістична стилістика, стилістична семасіологія, стилістична лексикологія, стилістична граматики, стилістична фонетика.*

1. Поняття про стилістику як науку і дисципліну. Стилiстика – наука про засоби виразностi мови. Вона вивчає та досліджує принципи і особливості вибору та використання мовних і мовленнєвих засобів (лексичних, граматичних, стилістичних) для передачі думки та емоційного стану в різних умовах спілкування. Стилiстика знаходиться в особливому положенні серед інших лінгвістичних дисциплін.

По-перше, вона розглядає складові одиниці всіх мовних рівнів.

По-друге, вивчає ці одиниці перш за все з функціональної точки зору. Таким чином, хоча ми й виділяємо засоби виразності, стилістичні прийоми, тропи, фігури, стилістично відмічені слова, моделі речень тощо, стилістика займається вивченням не лише структурних особливостей засобів виразності, вона вивчає функціонування як окремих елементів мовних систем, так і мовні підсистеми в цілому, так звані «функціональні стилі мови».

Поняття, стиль, чим перш за все займається стилістика, дуже розмите і досі чітко не визначене.

Термін в англійській мові «style» – загострена паличка. Французи та англійці змінили голосну в корені (i > y) і за основу взяли інше грецьке слово зі значенням «стовп», «основа». В українській мові існує єдиний термін для даної дисципліни – стилістика (від фр. stylistique). В англійській мові подібної аналогії терміну не існує (Figures of Speech, Style, Rhetoric «риторика»).

2. Напрямки стилістичних досліджень. Існує 2 напрямки стилістичних досліджень:

1. літературознавча стилістика
2. лінгвістична стилістика.

Лінгвостилістика – одна з мовознавчих дисциплін, яка представляє собою один з аспектів лінгвістичного аналізу мовних засобів. В залежності від того, який аспект мови та які саме мовні засоби вибираються як предмет стилістичного аналізу, стилістика поділяється на:

1. стилістичну семасіологію;

2. стилістичну лексикологію;
3. стилістичну граматику;
4. стилістичну фонетику.

І лише на основі синтезу всіх цих спостережень, стилістика визначає склад тих функціональних різновидів мови, які прийнято називати мовними або функціональними стилями. «Засоби нашої мови, які припускають можливість вибору та відповідним засобом використані тим хто пише або говорить, утворюють те що ми називаємо словесним стилем» (Л. Булаховський).

«Стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена внутрішньо об'єднана сукупність прийомів уживання, відбору й поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи тієї загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими ж способами вираження, що служать для інших цілей, викопують інші функції в мовній суспільній практиці даного народу» (В. Виноградов). Отже мовний стиль це сукупність засобів, вибір яких зумовлюється змістом, метою та характером висловлювання.

Стилістика розглядає мовні явища з точки зору експресивної функції, яку вони виконують. Вона оперує такими поняттями як засоби образності та засоби виразності. Засоби образності – це не що інше як вживання слів, словосполучень та речень в фігуральному (образному) значенні. Різноманітні форми переносу значення називаються в стилістиці – тропами – (англ. tropes от грецького «tropos» – «поворот»).

Засоби виразності мови використовуються для підсилення експресії висловлювання, але не пов'язані з переносом значень, як правило називаються фігурами мови (англ. figures of speech).

Завданням стилістичного аналізу тексту це дослідження взаємодії предметно-логічного змісту повідомлення (інформація першого плану або денотативної інформації) та стилістично-відміченої інформації (інформації другого плану або конотативної інформації), яка дає нам змогу побачити відношення мовця до об'єкту мовлення, співрозмовника та ситуації спілкування.

Конотативна інформація виконує наступні функції:

1. емотивна – передача почуттів;
2. волюнтативна – волевиявлення та спонукання адресата до бажаної дії;
3. апелятивна – привернення уваги;
4. контактоустановча – прояв уваги (формули ввічливості);
5. естетична – вплив на естетичне почуття адресата.

3. Предмет порівняльної стилістики. Порівняльна стилістика – це теоретико-практичний курс, в якому досліджуються основні стильові розбіжності з котрими ми стрічаємось при перекладі з однієї мови на іншу, намагаємось в перекладі зберегти не лише інформативну основу, але й емоційно-виразову своєрідність повідомлення.

Зіставлення, порівняння або більш сучасний термін типологічний аналіз двох мов давно продуктивно використовується під час вивчення та викладання мов, але як напрямок лінгвістичних вчень—порівняльна чи контрастивна стилістика виникла лише в 60-х роках ХХ століття, а саме після виходу

монографій Ш. Балі «Загальна лінгвістика і питання французької мови» та «Французька стилістика».

Посилаючись на роботи Е. Г. Еткінда можна точно встановити предмет порівняльної стилістики . Предмет порівняльної стилістики являє собою вивчення закономірностей, які впливають, та визначають майстерність перекладу. Щоб розкрити дані закономірності необхідно встановити рівні зіставлення чи контрастивного аналізу. Як правило стилістика пов'язувалась з художнім перекладом, тобто перекладом прозових та поетичних творів. На сучасному етапі для адекватного перекладу більшості письмових текстів (публіцистика, реклама, передвиборча кампанія) та мовленнєвих актів (монолог, полілог, діалог, відеоряд) необхідно володіти основними знаннями стилістики та навичками стилістичного аналізу. Основні рівні зіставного чи контрастивного аналізу в більшій мірі залежать від стилю та жанру тексту, але основні наступні: типологічний аналіз декількох мовних систем, тобто мови оригіналу (МО) і мови перекладу (МП) на рівні граматичних структур, лексики, фразеології тощо.

1. типологічний аналіз стилістичних систем двох мов на рівні закономірностей в системі стилів мови, відношень між нейтральною та стилістично-відміченою лексикою, між літературною нормою та ненормативними лексичними групами.

2. порівняння традиційних літературних стилів МО та МП, а також жанрів літератури.

3. аналіз культурних та історичних традицій двох національних цивілізацій як екстралінгвістичного фактору, який безпосередньо впливає на розвиток національної мови стиль мовленнєвої норми.

4. порівняльний аналіз двох індивідуальних стилів або систем художнього мовлення (автора оригіналу та перекладача).

Питання для самоконтролю:

1. Категорії стилістичного аналізу.
2. Проблеми, що вирішує порівняльна або контрактивна стилістика.
3. Проблема класифікації лексичного складу мови на класи та підгрупи.
Поняття поля.

Лекція 2

Порівняльний аспект лексичних засобів стилістики української та англійської мов

ПЛАН

1. Диференціація лексичних засобів стилістики української та англійської мов.
2. Стилiстично нейтральна лексика. Стилiстично-вiдмiчена лексика.
3. Лексика високої стилістичної тональності.
4. Лексика зниженої стилістичної тональності.

Література: 6, 9, 13, 14.

Поняття і терміни: *архаїзми, поетизми, слова-реалії, варваризми, розмовна лексика, професіоналізми, новоутворення, сленг, жаргон, арготизми, діалектизми, вульгаризми, терміни.*

1. Диференціація лексичних засобів стилістики української та англійської мов. Лексика (це сукупність слів або словниковий запас) як сучасної української так і англійської мови поділяється з погляду стилістичної диференціації на 2 великі групи:

1. Стилiстично нейтральна (або мiжстильова) лексика, яка вживається в усiх стилях мови;
2. Стилiстично забарвлена лексика, що спiввiдноситься з одним чи з кiлькама функціональними стилями.

Colloquial	Neutral	Literary
kid	child	infant
daddy	father	parent
chap	fellow	associate
get out	get away	retire
go on	continue	proceed
кумекати	розуміти	усвідомлюв
ушитися	піти	вирушити
збіговисько	збори	
довготелесий	високий	

В лінгвістиці останніх років широко вживається та вивчається і тлумачиться теорія «поля» (функціонального, стилістичного, граматичної категорії, тощо). Дуже добре ця теорія просліджується в стилістичній лексикології. Теорію «замкненого поля» можна розглядувати на прикладі застарілої (архаїчної) або поетичної лексики. Ця лексика вважається пасивною,

рідко вживаною лише в конкретній ситуації або формі літературного твору.

2. Стилiстично нейтральна лексика. Стилiстично-вiдмiчена лексика.

Слова даної групи не переходять у інші групи і не стають через своє втрачене лексичне значення чи фонетичну форму загально та широко вживаними. Умовно у обох мовах (англ. та укр.) лексику можна розбити на ізоморфні групи (за Гальперінім):

- Стилiстично нейтральна лексика.
- Стилiстично-вiдмiчена лексика:

- лексика високої стилістичної тональності (special literary vocabulary):

архаїзми (archaic words)

поетизми (poetic words)

слова-реалії (nonce words)

варваризми (barbarisms or foreignisms)

терміни (terms)

- лексика зниженої стилістичної тональності (special colloquial vocabulary):

розмовна лексика (common colloquial vocabulary) професіоналізми (professionalisms)

новоутворення або слова реалії (nonce words)

сленг (slang)

жаргон, арго, арготизми (jargons)

діалектизми (dialectal words)

вulgаризми (vulgarisms)

3. Лексика високої стилістичної тональності. Цю лексику можна поділити на декілька підгруп в залежності від стилістичної настанови та функцій в мові. До першої підгрупи відносяться архаїзми:

1. Матеріальні архаїзми (або історизми) князь, дуга, земство, очіпок, hauberk (кольчуга), yeoman (вільний селянин), falconet (легка гармата).

2. Стилiстичні архаїзми

а) лексичні архаїзми (застаріли синоніми до слів сучасної мови)

десниця – права рука, правиця

перст – палець

a main – an ocean

to deem – to think, to consider.

б) словотворчі архаїзми (мають спільні корені, відрізняються суфіксами та префіксами)

письмовець – письменник

возсіяти – засіяти

не має (або майже не існує) в англійській мові

в) лексико-фонетичні (відрізняються від сучасних звуковим оформленням)

злато – золото

серебро – срібло

в англ. мові дуже важко виділити в окремий клас.

г) фонетичні архаїзми (застарілі фонетичні форми або вимови звуків)
зіма – зима
перст – палець
ne – not
thy – you (в множині)
naught – nothing

д) семантичні архаїзми (застарілі в одному із своїх значень).

Архаїчна лексика з точки зору стилістики несе різне навантаження та виконує різні функції:

а) відносна архаїчність слів та словоформ

б) умовна архаїчність – для історичного колориту твору.

В українській мові найбільш поширений цей вид лексики в художньо-белетристичному та публіцистичному стилях – урочистий піднесений колорит. Але іноді архаїзми, поставлені в невідповідний контекст, набувають іронічного, сатиричного відтінку.

В англійській мові архаїзми рідковживані, але частіше архаїчні форми вживаються в письмовій формі (форми документів, парламент). Дуже близькі до архаїзмів поетичні слова та словоформи.

В українській мові відтінок підвищеної поетичної тональності відіграють архаїчні форми:

1. стягнені (короткі) форми прикметників та займенників

– дрібен, годен, зелен, кожен;

2. нестягнені форми повних займенників та прикметників:

– тую (тая), молодая, вечірняя (характерні для народної творчості);

3. префіксовані іменники з застарілими та рідковживаними приростками

па-, пра-, уз-

– паморозь, прадавній.

В англійській мові в XVIII - XIX ст. – poetic dictionary існувала чітка грань між поетичною та побутовою лексикою.

Традиційні поетизми:

quoth – said;

eke – also;

oft – often, autumn;

ere – before;

spouse – wife, husband;

list – listen;

woe – sorrow;

eve, even – evening;

sylvan – wood;

morn – morning;

aught – anything;

naught – nothing.

В українській мові існує поняття анахронізм, – слова та словосполучення перенесені з однієї епохи в іншу, як засіб гумору, іноді іронічні.

Українська та англійська мови входять до індоєвропейської мовної

родини. Лексика сучасних мов складається з питомих слів та запозичених з інших мов. До складу питомої або успадкованої лексики відносяться слова, спільні для всіх індоєвропейських мов (мати, брат, вовк, брати, везти та інші) – вони не несуть в собі стилістичного навантаження. Іншомовні – інтернаціоналізми (особливо терміни та грецькі запозичення) мають стилістичне забарвлення лише в випадку мовної характеристики героя. Іншомовні – екзотизми (етнографізми)

- samovar, borshch, udarnik
- чайхана, полісмен, луддор, леді, лорд.

Використовуються вони із стилістичною метою при описі народу, національного колориту тощо.

Більшою стилістичною тональністю відмічені як в англійській так і в українській мові – варваризми.

В основному вживаються при мовній характеристиці героїв, дуже часто з іронічним відтінком. Ці слова мають рівноправні синоніми в рідній мові; іноді зберігають фонетичну (власну) і морфемну форму.

- chik – stylish
- en passant – in passing
- an revoir – good-bye
- ttee-a-tete
- хепі-енд.

Старослов'янські походять із старослов'янської мови, яка формувалась на основі македонського діалекту староболгарської мови і пов'язана із запровадженням християнства в Київській Русі в IX столітті.

- град, рад, єдиний, братство, гординя, святиня, благословенний, чудеса, небеса, воскресити, тощо.

Більшість старослов'янських використовуються як стилістичний засіб – для надання мовленню урочистого, піднесеного забарвлення. Але в поєднанні з іншими лексемами, особливо з відтінком заниженості, згрубілості, старослов'янські сприяють створенню іронічного та сатиричного звучання.

4. Лексика зниженої стилістичної тональності

Це лексика, котра знаходиться нижче нейтрально літературної норми, але вона неоднорідна за своїм складом.

Як в англійській так і в українській мовах виділяється фамільярно-розмовна лексика, але в українській мові доволі часто виділяють і підгрупу просторічної лексики, хоча дані два лексичні розряди не мають чітко окресленого розмежування. Умовно лексику зниженої стилістичної тональності можна розділити на:

1. фамільярно-розмовну лексику
2. арго (арготизми) – жаргонізми
3. сленг (чисто англ. поняття)
4. вульгаризми

Слова розмовної лексичної групи не виходять за рамки загальноприйнятої мовної норми, але допускається їх застосування лише в особистих співбесідах. В літературі подібні слова рідко вживаються через свій фамільярний відтінок; їх

поділяють на:

а) знижені синоніми нейтральних слів

catcall – whistle	гулянка – гульня
chap – fellow	мастак – митець
doxy – doctrine	ліжма – лежачи
husky – strong	репетувати – кричати
plague – trouble	навсидячки – сидячи

- дитячі слова займають особливе місце в словнику розмовної лексики
- це або зменшувально-пестливі слова, або слова-уподібнення (як може вимовляти слова мала дитина, у якої ще замало навичок щодо вимови звуків)
– dad, daddy, mummy, tummy (stomach).

б) слова стилістично-нейтральні за своєю природою, але в повсякденному мовному спілкуванні вживаються в переносному значенні

“spoon” – простак

“hedgehog” – незлагідний

“jay” – базіка

“spiky” – сварливий

“half-baked” – несповна розуму

“crack” – першокласний, вищого гатунку

“drain” – ковток

“to glue” – не відходити, ходити назирці

“juicy” – сира (про погоду)

в) зменшувальні форми нейтральних слів або власних імен (в українській мові діапазон подібних слів ширше; більше існує зменшувальних суфіксів)

Lassie, fatty, piggy, granny.

Bobby, Lucy, Johnny.

Але в українській мові зменшувальні власні імена можуть мати негативну характеристику (відтінок).

г) фонетичні варіанти нейтральних слів (англ. мова)

звуконаслідувальні слова (укр. мова)

Gaffer – grandfather	гультяй, замазура
bassy - tobacco	телепень, макітрися
feller - fellow	сіпатися, човгати
shan't - won't can't	шастати, ахкати, достобіса

д) вигуки

Well, gee, eh, hoу, drat: цей, ну, ну ось, це.

В українську мову в розмовну лексику входить досить велика кількість так званих просторічних слів або словоформ. До цієї категорії належать:

1. слова, перекручені з погляду лексичних норм – секлетар, трапвай, охтобуз, забуліла
2. слова з різко зниженим експресивним забарвленням –примапдюритися, собачитися, гавкатися, випендрюватися
3. невмотивовані росіянізми

4. помімаєте, пожалуста, до свідання, паликмахерская.

Жаргонізмнн можуть бутн як професійні, так і соціальні. Професійні жаргонізмнн – це емоційно забарвлені слова, які становлять спеціалізацію носіїв мови. Вони належать до лексики обмеженого функціонування, для якої характерне забарвлення нелітературності. Жаргонна лексика дуже змінна в часі

jaw – breakers (sea – biscuits) бублик (кермо)

to put in a bag (to kill) пиляти (повільно їхати)

bag (складна робота студентського життя) плавати на іспиті

to cut a lecture (збігти з лекції) трояк (про оцінку)

Психологічною основою появи жаргонізмів є прагнення носіїв мови бутн дотепними, результат властивого людям бажання порозважатися.

Арго (арготизмнн від франц. argot) — умовна говірка певної соціальної групи з набором слів, які зашифровують інформацію. Це своєрідний мовний втаємничений хор. В арго української мови дуже багато слів іншомовного походження (особливо арго злодіїв), кимарити (грец. коїтату) спати тирті (гр. tyti) сир/

Жаргонізмнн й арготизмнн перебувають поза нормою літературної мови. Вживаються лише для всебічної мовної характеристики персонажів. Арго декласованих елементів (злодіїв) не може розглядатися як стилістичне явище, бо це лише кодування, шифрування інформації. Дуже поширене в англійській мові поняття «сленг», яке не має точного визначення, цей прошарок слів (новоутворених) може існувати в усіх підгрупах розмовної лексики, але об'єднує ці слова та словосполучення явище новизни або самого слова або словосполучення (вжитого в переносному значенні). Сленг постійно розвивається і поновлюється; в цій групі слів дуже багата синонімія

-food – chuck, chow, grub, hask;

-money – jack, tin, brass, oof, slippery stuff.

-leggo – let go

-to take stock in – to be interested in

-bread - basket – stomach

Вульгаризмнн:

а) лексичні – поняття, які не прийнято вживати в мові. Використовуються або слова-замісники, або наукові терміни.

б) стилістичні – в значенні немає нічого грубого чи вульгарного, лише підкреслюють зневажливе відношення до предмету мовлення:

англійська мова:

українська мова:

-old beau – старий хрич

Включають лайки, прокльони, прізвиська

-smeller – ніс

-pay dirt – брудні гроші

Питання для самоконтролю:

1. Лексика високої стилістичної тональності та її склад.
2. Типологічна характеристика лексики зниженої стилістичної тональності в порівняльних мовах.
3. Проблема сленгу. Його специфічні риси.

Лекція 3

Стилістичне використання фразеології

ПЛАН

1. Фразеологічний зворот як одиниця мови.
2. Трансформація й види трансформації.
3. Контамінація.
4. Структурна трансформація.
5. Контекстуальна транспозиція.

Література: 5, 6, 7, 11, 13.

Поняття і терміни: *фразеологізм, фразеологічна одиниця, трансформація, контамінація, фразеологічний неологізм, інверсія, контекстуальна транспозиція.*

1. Фразеологічний зворот як одиниця мови.

Фразеологія це розділ науки про мову, що вивчає фразеологічні звороти, сукупність усіх фразеологічних зворотів.

Фразеологічний зворот (фразеологізм) – особлива одиниця мови, що складається з двох або більшої кількості роздільно оформлених компонентів і характеризується цілісністю значення, стійкістю лексичного складу та граматичної будови.

Фразеологізми, як і слова, виражають поняття і позначають явища дійсності, тому вони виступають у ролі синонімів до окремих слів та словосполучень. Як і окремі слова, фразеологізми можуть бути в обох мовах підвищеної та зниженої стилістичної тональності. Навіть коли фразеологізми нейтральні з точки зору стилістики, вони мають сильнішу виразність, ніж просто описове речення (фраза).

У публіцистиці й художній літературі фразеологічні звороти використовуються в авторському мовленні, роблячи його різноманітним, сповненим почуттів, а також у мовленні персонажів як один із засобів їх характеристики.

Але іноді фразеологізми видозмінюються, набуваючи різних стилістичних відтінків. Видозміни фразеологізмів в українській та англійській мовах визначаються різними термінами, але природа їх подібна.

2. Трансформація й види трансформації. В українській мові необхідно виділити наступні трансформації.

Трансформація – видозміна фразеологічних одиниць з певною стилістичною настановою. Видозмінений фразеологізм завжди зберігає співвіднесеність зі своїм номінативним вихідним джерелом.

Існують різні *види трансформації*:

1. Повна видозміна семантики фразеологічних одиниць, створення фразеологічного каламбуру за допомогою паралельного вживання фразеологізму і вільного словосполучення;

«Поки наші з вами предки шукали способу викресати з каменю дорогоцінну іскру, ламали голову над винайденням колеса, первісні розбійники ламали голови зовсім над іншим ... Точніше, ламали голови іншим.» (журнал)

2. Застосування слова у складі фразеологізму одночасно в трьох значеннях; Останнім часом виникло чимало висловів з опорним словом Чорнобиль.

«Чорнобильська блискавка, за висловом Івана Драча, ударила в генний код українського народу . Своїм примарним сьйвом зафіксувала вона краї розверстої безодні...

Чорнобильська трагедія, окрім параметрів екологічних, медичних, господарських та фінансових, має специфічний вимір – духовний...

Духовний Чорнобиль – це страхітливий полігон, який не має аналогів у світовій історії за масштабами планомірного нищення народу, деформації його історії, культури, способу життя.»(Р. Лубківський)

3. Часткова видозміна семантики фразеологічних одиниць. Залежно від контексту на перший план виступає пряме або фразеологічне значення; «Очолює аматорів «нових прав» мюнхенський адвокат Пельман. Очолює з *піною на губах*, резиденція його розташована в мюнхенському Августинському пивному домі» (газ.)

4. Створення okazіонального значення і розкриття його читачеві. Спеціально створений контекст не тільки сприяє відновленню фразеологічного образу, а й посилює стерту образність;

«Треба зробити все , щоб завод-виготовлювач мав прямі збитки від браку, який дістався покупцеві, і щоб ярлик гарантії не правив за *фіговий листок для прикриття виробничого сорому* »(газ.)

5. Пристосування фразеологізму до конкретної ситуації.

«Ну, мон шер амі (а по-їхньому – кориш), на цьому мушу поставити крапку, оскільки уздрів на порозі *тіні забутих мною предків*. Пиши, що нового в Конотопі. Час. Твій Серж.» (газ)

3. **Контамінація** – прийом, за допомогою якого нова фразеологічна одиниця виникає внаслідок накладання одна на одну вже наявних.

1. Додавання другої частини, що являє собою іронічний авторський коментар до відомого фразеологізму.

«Кожному своє, але іноді так хочеться чужого.»

«Мені подобається, коли без церемоній але з подарунками.»

«Мало мати сумління, треба, щоб воно ще й мучило.»

2. Синонімічна заміна компонентів. Синоніми можуть бути загальноновживаними й контекстуальними, родові поняття може бути замінене видовим:

«Пасажир – це звучить гордо».

3. Антонімічна заміна компонентів.

«Лише одного ляпаса дав він невідомому землякові й одразу влип на п'ятнадцять діб, а на районній *дошці ганьби* з'явилася карикатура з фотографією та вбивчим віршем».

4. Поширення фразеологічної одиниці додаванням до її складу нових компонентів.

«Навіщо ж починати тут чвари на весь світ, наперед смішити людей, ламати наукові списи?»»

Стилістичне використання фразеологічних одиниць в англійській мові можна розділити на 2 види.

4. **Структурна трансформація** або різноманітні видозміни структури (або компонентного складу ФО), котрі супроводжуються частковою або повною зміною його значення. Структура трансформація може бути наступною:

1. Розширення компонентного складу ФО – різноманітне вклинення (просте та ускладнене). Авторська переробка фразеологізму представляє собою уточнення, підсилення або послаблення значення ФО з метою певного стилістичного ефекту. Розширення може відбуватися внаслідок об'єднання двох ФО, які використовують один і той же образ (або основне слово) або трансформації елементів фразеологізму.

“But that was no reason for not being pleased, or *making political hay* whenever one could,” – фразеологізм *make hay while the sun shines* (коси коси поки роси) спочатку утинається, а потім розширюється з ціллю конкретизації значення ФО – *making political hay* здобувати політичний капітал.

“When you had a weak case it Alan thought, even *straws should be grasped at firmly*” – відбувається розширення ФО (*catch at straw* – хапатись за соломину) шляхом зміни порядку послідовності компонентів та лексичного складу фразеологізму з ціллю підсилення значення ФО. “...The captain smiled, and Alan wondered if his *leg were being gently pulled* розширення ФО (*pull somebody's leg* – обдурювати, насміхатись) призводить до послаблення образного значення фразеологічної одиниці. “Richardson grinned. “You could try suggesting that he *keeps both feet on the ground*. That way he might not *put one in his mouth so often*.” У даному випадку в одному висловленні об'єднуються дві ФО (*keep feet on the ground* – твердо стояти на ногах та *put feet into the mouth* – сісти в калашу, зробити щось не так, влипнути), створюючи єдиний образ.

2. Скорочення компонентного складу ФО – не представляє собою стилістичний прийом; це скоріше результат мовної компресії приказок, прислів'їв, літературних цитат. Усікання може призводити до послаблення стилістичного ефекту або до створення гумористичного іронічного відтінку.

У книзі А. Мілна про Вінні-Пуха скорочення ФО *Trespassers will be prosecuted* в словосполучення *Trespassers W*, яке написано на табличці будинку, трактується П'ятачком як ім'я його діда.

3. Видозміна компонентного складу ФО – найбільш поширений вид трансформації ФО. Заміни бувають прості та ускладнені. Постійний фразеологічний компонент може бути замінений синонімом або антонімом. Ускладнені заміни досить рідкісні явища, які являють собою ускладнені авторські коментарі. Наприклад: “Аліса в країні казок Л. Керолла”. Але іноді відбувається повна заміна усіх компонентів ФО, що призводить до появи авторського фразеологічного неологізму.

“Well, I'd hardly finished the first verse”, said the Hatter, “when the Queen bawled out: “He's *murdering time*. Off with head!” – за основу береться ФО *kill the time*-безцільно проводити час, в якому дієслово *kill* замінюється на більш

емфатичне *to murder-no злодійському вбивати* і одночасно реалізується інваріантне значення слова *time – ритм*.

Іноді відбувається повна заміна всіх компонентів ФО при збереженні основної моделі ФО, в результаті чого і створюється авторський фразеологічний неологізм. У книзі Л. Керрола можна знайти чимало таких прикладів: *Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves-створений по аналогії з відомим фразеологізмом take care of the pence , and the pounds will take care of themselves*

У романі А. Хейлі можна прослідкувати емфатичне підсилення ФО — *better late than never*, – в результаті такої трансформації виникла нова фразеологічна ФО – *better too much too early than too little too late*.

4. Інверсія – видозміна структури ФО при збереженні її початкових компонентів або переосмислення ФО або одного з її компонентів. Переносне значення виступає в ролі прямого або навпаки.

У діалозі Вінні-Пуха та ослика Іа-Іа обіграється основне та образне значення фразеологізму *How are you?*-

“Good morning, Eeyore”, said Pooh.

“Good morning, Pooh Bear”, said Eeyore gloomily. “If it is a good morning”, he said. “Which I doubt”, said he.

“And *how are you?*” said Winnie-the-Pooh.

Eeyore shook his head from side to side. “Not *very how*”, he said “I don’t seem to have felt *at all how for a very long time*».

5. Контекстуальна транспозиція.

ФО зберігає свою цілісність та свій компонентний склад, але в контексті повністю переосмислюється. Подібні переосмислення призводять до створення гумористичного відтінку або частини твору, або твору в цілому (якщо інверсія ФО застосовується в заголовку).

“Pooh goes visiting and gets into a tight place”

Особливої уваги потребують фразеологізми при перекладі з однієї мови на іншу. Різні типи фразеологічних одиниць при перекладі проявлять себе по різному. Біблійні, міфологічні звороти, фразеологізми літературного походження, як правило, перекладаються дослівно.

Фразеологізми фольклорного походження здебільшого специфічні для кожної окремої мови. Необхідно добирати при перекладі суто національні синонімічні звороти, бо при буквальній передачі компонентів втрачається цілісне значення фразеологізму.

Питання для самоконтролю:

1. Контамінація як прийом створення нової ФО.
2. Різновиди структурної трансформації фразеологізмів.
3. Контекстуальна транспозиція як стилістичний прийом.

Лекція 4

Порівняльний аспект стилістичної семасіології

ПЛАН

1. Предмет дослідження семасіології в лінгвістичній стилістиці.
2. Тропи в англійській та в українській мовах.
3. Стилiстична роль i структурнi варiанти порiвнянь.
4. Стилiстична роль i структурнi варiанти метафор.
5. Стилiстична роль i структурнi варiанти епiтетiв.
6. Стилiстична роль i структурнi варiанти метонiмiї.
7. Стилiстична роль i структурнi варiанти синекдохи.
8. Стилiстична роль i структурнi варiанти персонiфiкацiї.
9. Стилiстична роль i структурнi варiанти алегорiї.
10. Явище синонiмiї та антонiмiї в стилiстицi англiйської та української мов.

Лiтература: 8, 9, 10, 11, 1, 13.

Поняття i термiни: *тропи, порiвняння, метафора, епiтети, метонiмiя, синекдоха, персонiфiкацiя, алегорiя, синонiми, евфемiзми, дисфемiзми, перифраз, антонiми, антитеза, оксиморон, iронiя, мовна градацiя, розрядка, гiпербола, лiтота, плеоназм, тавтологiя.*

1. Предмет дослідження семасіології в лінгвістичній стилістиці.

Семасіологія – це розділ лінгвістичної стилістики, який досліджує різноманітні тропи образності та емоційної виразності. Образність - передача загального поняття через конкретний словесний образ. Під словесним образом розуміємо використання слів у таких сполученнях, які дають можливість посилити лексичне значення додатковими емоційно-експресивними та оцінними відтінками.

2. Тропи в англійській та в українській мовах. В порівняльному аспекті тропи в англійській та українській мовах мають більше подібних характеристик ніж розбіжностей.

Основне поле поширення тропів, використання їх як засобу образності - тексти красного письменства.

У художньо-белетристичному стилі тропи сприяють дохідливості тексту (як у офіційно-діловому), увиразнюють та упорядковують виклад, посилюють переконливість (у науковому), забезпечують впливовість матеріалу, даючи йому оцінку (у публіцистичному). Та основна функція тропів у мові художніх творів – зображальна естетика.

До тропів як в англійській та і українській мовах відносяться:

Порівняння (*similar, not comparison*) – це троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів, для пояснення одного з них за допомогою іншого.

3. Стилiстична роль i структурнi варiанти порiвнянь.

Стилiстична роль порiвняння полягає у видiленнi якоїсь особливостi

предмета чи явища яка виступає дуже яскравою в того предмета, з яким порівнюють дане явище.

Структурні варіанти порівнянь можуть бути різноманітні:

1) безпосередньо порівнюються явища за конкретною ознакою, яка вказується у вислові.

He is as beautiful as a weathercock.

Ти прекрасна, неначе троянда.

2) ознака, за якою порівнюються предмети безпосередньо не вказується, а лише мається на увазі (на думці).

My heart is like a singing bird.

3) ознакою порівняння може виступати не лише якісна характеристика предмета, але і його стан та дія.

Under the carver's hand it cuts like cloy, it folds like silk, it grows like living branches, it leaps like living flame.

4) порівняння-штампи

playful as a kitten

thirsty as a camel

blind as a bad

sly as a fox

fat as a pig

За своєю формою порівняння відрізняються способом вираження:

1. за допомогою

like, as like as   наче, неначе, як, ніби

as a, like a   немов

as though, as if, such as

2. за допомогою прикметника в порівняльній ступені

The red shall be redder than a red rose ... (O. Wild)

3. за допомогою звороту обставини, який включає в себе прийменникове означення (лише для англійської мови)

With the quickness of a long cat, (she) climbed up into the nest... (Lowrence)

4. за допомогою сполучників as though, as if

He ... strutted waving his hands as though he were commanding an army.

5. у формі заперечення. В українській мові такі порівняння широко застосовуються в усній народній творчості та поезії.

4. Стилiстична роль i структурнi варіанти метафор. Метафора (metaphor) – троп побудований на вживанні слів у переносному значенні на основі подібності за кольором, формою, призначенням.

Метафори бувають:

- стертими, які не являються засобом образності (вушко голки; язик полум'я).

- загальнономовні метафори, які ще не втратили образного змісту (в українській пташечко, лебідонька).

- існують також оригінальні авторські метафори.

Оскільки долі навіки розрубили Мечі прадавніх схрещених доріг!
(В. Симонович)

The machine sitting at the desk was no longer a man; it was a busy New York broker. (O. Henry)

Часто метафори називають стислим порівнянням. Вони подібні між собою за механізмом – зіставляються лише явища за подібністю, але за структурою вони різняться.

he's stubborn like a mule – порівняння

he's mule – метафора

Метафора більш виразовий засіб ніж порівняння.

Існують метафори словесні штампи

a flight of fancy (imagination) – посмішка Афродіти

floods of tears – Ахіллесова п'ята

a ray of hope

В англійській мові метафора може бути:

- проста (simple)

- ускладнена (prolonged metaphor).

5. Стилiстична роль i структурнi варiанти епiтетiв. Епiтет (epithet) – це слово що образно означає предмет або дiю, пiдкреслює характерну властивiсть певного явища чи поняття. Стилiстична функцiя епiтетiв полягає в тому, що вони дають змогу показати предмет зображення з несподiваного боку, iндивiдуалiзують якусь ознаку, викликають певне ставлення до зображуваного.

«Кому завдячуємо цiй – безликий, невблаганнiй силi пiд назвою Iсторiя...»
(Антоненко-Давидович)

I dreamy, gloomy, friendly trees

(Trench)

В англiйськiй мовi за своєю структурою епiтети подiляються на:

1. Метафоричнi епiтети з прийменниковою фразою на of. The ghost of a smile appeared on Soames' face (Galsworthy)

... her baby in her arms, a very doll of a baby (Ch. Dickens)

2. Фразовий препозитивний епiтет виражений словосполученням або реченням.

Carlyle's is a wind-in-the-orchard style (Mederith)

3. Постiйнi епiтети-штампи

the nut-brown maid

вiчна молодiсть

merry old England

квiтуха весна

my true love

золота осiнь

6. Стилiстична роль i структурнi варiанти метонiмiї. Метонiмiя (metonymy) – це троп побудований на перенесенi значення за сумiжнiстю, тобто на основi тiсного внутрiшнього зв'язку мiж зіставляваними поняттями

China – china (фарфор – порцеляна)

Iron – iron (утюг – праска)

Метонiмiчнi зв'язки мiж зіставляваними явищами можуть бути рiзноманiтнi:

1. Вживається назва-символ замисть самого поняття

-throne - королiвська влада -crown - престол

2. Назва iнструменту чи органу людини замисть дiї

- Give everyone thine ear and - few they voice

- Усе пішло під ніж

3. Назва предмета заміщується на матеріал, з якого він виготовлений

- Ходити в золоті та діамантах

4. Наслідок замість причин

- He desperate takes the death (замість дії)

5. Між митцем та його твором.

- to buy Pushkin Цитати Шевченка

6. Між місцевістю та людьми, які в ній перебувають

- Місто спить London is going to bed

7. Стилiстична роль i структурнi варіанти синекдохи. Синекдоха (synecdoche) – троп, побудований на кількісній заміні: одна частина вживається замість множини, частина замість цілого. Синекдоха надає вулиці більшої виразності, енергійності, іноді узагальненого характеру.

1. Назва частини замінює собою назву цілого

Return to her?

No, rather I abjure all roofs, and choose

To be a comrade with the wolf and owl

2. Одна частина замість множини

Врага не буде, супостата А буде син і буде мати,

І будуть люде на землі. (Т. Шевченко)

8. Стилiстична роль i структурнi варіанти персоніфікації. Персоніфікація (уособлення, personification) – троп, побудований на наділенні предметів, явищ природи та абстрактних понять рисами людини. Оформлення персоніфікації на письмі.

1. може виявляти в формі звернення

2. персоніфіковане поняття передається на письмі словом з великої літери (власною назвою)

3. дієслова вживаються ті, котрі виражають дії притаманні лише людині (дивитися, відчувати, співати, тощо)

4. займенники she, he замість it

5. лише за допомогою означених раніше дієслів.

9. Стилiстична роль i структурнi варіанти алегорії. Алегорія (allegory) являю собою втілення абстрактного поняття в конкретному образі. Алегорії бувають загальнономовні та авторські. Найпростіші види алегорій це прислів'я.

All is not gold that Glitters (метафорична алегорія)

It's time to turn swords into ploughs (метонімічна алегорія, символ використовується замість явища)

Для алегорій притаманний подвійний смисл.

10. Явище синонімії та антонімії в стилістиці англійської та української мов.

У текстах різних функціональних стилів доволі часто зустрічається явище синонімії, яке по різному трансформується в тих чи інших стилістичних фігурах мови. Це явище базується на взаємодії близьких значень, котрі виражаються не через варіанти одного слова, а через слова-різновиди або слова синоніми.

Синоніми (гр. *synonymos* «однойменний») – слова близькі за значенням і різні за звучанням; тобто вони відрізняються семантичними відтінками чи стилістичним забарвленням. Для стилістики важлива не більша або менша близькість словникових значень двох чи кількох слів, а те, якими словами можна виразити певне поняття в певному контексті. Стилiстичцi властиве бiльш широке розумiння синонiмiї; мається на увазi синонiмiя рiзнопланової стилістичної тональності (стилістична лексикологія), фразеологічна синонімія, синтаксична синонімія, морфологічна та словотвірна (дві останні більш поширені в українській мові ніж в англійській).

Стилiстичнi синонiми, якi належать до одного й того ж функцiонального стилю (мають майже спiввiдносну вiдповiдну тональнiсть), можна розподiлити на наступнi групи.

1. **Парні синоніми** - це ряд синонімічних слів, які доповнюють одне одного за значенням, розкриваючи більш широко відтінки основного значення. Одним з даних синонімів виступає головним, або служить ядром синонімічного ряду.

“Miss Fox escorted a *plump, rosy-cheeked, wholesome, apple-faced* young woman” (Ch. Dickens)

“Wild and unrestrained joy” (W. Scott)

2. **Синоніми штампи, синоніми дублети** слова, що не мають відмінностей ні в значенні, ні в стилістичному забарвленні. Здебільшого це синонімічні пари, які складаються з одного слова іноземного походження (іншомовного слова) та другого питомого суто національного слова.

lord – master   асиміляція – уподібнення

really – truly   малюки – м'якуни

3. Синонімічні варіації

Синоніми, що вживаються в одному контексті та мають повністю ідентичне значення. Використовуються щоб запобігти тавтологічного повтору в мові. Синоніми-замісники дуже часто однокореневі синоніми.

- *people, population, populace, inaction, inactivity* (G. Byron)

4. **Ситуативні або контекстуальні синоніми** – це слова, що набувають синонімічних стосунків тільки в певному контексті або ситуації; але самі по собі ці слова не являються лексичними (або семантичними) синонімами.

« ... Я зустрів свого давнього замріяного друга»

“She *told his name* to the trees. She *whispered it* to the flowers. She *breathed it* to the birds”

Компонентами синонімічного ряду можуть виступати евфемізми та перефрази.

Евфемізми (англ. *euphemism*, від грецького *euphemismos*) – слово або словосполучення, що відтворює зміст у пом'якшеній формі. Евфемізми виступають замісниками грубих, непристойних зворотів, вживаються з почуття страху чи сорому.

1. В Англії часів середньовіччя були слова, які заборонялось згадувати чи прямо називати (певні релігійні поняття)

God - Heaven & Jove, Lord, God

Devil - the deuce, old Harry, old Nick

Hell - the other place, a very uncomfortable place

2. Пом'якшення неприємного явища чи дійсності died - go (went away, gone out) скоро помре – йому вже не ходити під небом дурний - немудрий, не хапає зірок з неба

3. З метою створення гумористично-іронічного відтінку контексту a lady of doubtful age

Дисфемізми – замітники з нарочито згрубілим відтінком

“I hope I'll kick the bucket before I'm as grandfather” (Galsworthy)

Перифраз (англ. periphrasis) – описовий зворот за допомогою якого явища, предмет, особа, реалія називаються не прямо, а описово, через характерні їх риси. Найчастіше перифрази вживаються в публіцистичних та художніх текстах.

В англійській літературі перифраз здебільшого має поетичну або гумористичну тональність:

1. салона поезія XVII ст. – заміна повсякденного слова на химерну фразу the fatal engine – замість ножиців.

2. в сучасній літературі надає вислову гумористичний характер

“Up Broadway he turned and halted at a glittering cafe, where arc gathered together nightly the choicest products of the grope the silkworm and the protoplasm” (O. Henry)

Явище антонімії (як і синонімії) пов'язане з полісемією або багатозначністю слів; багатозначне слово може мати декілька антонімічних відповідників.

Антоніми – слова, що називають протилежні за змістом поняття. Антонім є одним із найважливіших стилістичних засобів не лише завдяки їхнім внутрішнім семантичним властивостям, пов'язаним із називанням протилежних за значенням реалій, а й тому, що антонімічні протиставлення не є чимось застиглим та обмеженим. Автор може використовувати антоніми не за загальноприйнятим сприйняттям явищ, а й залежно від особливостей власного світосприймання. Антоніми дають можливість створити контрастну характеристику образів, служать основою художнього прийому зіткнення. Антоніми можуть підрозділятися на:

1. Загальномовні

sooner – later

day – night

голосно – тихо

горе – щастя

2. Контекстуальні або авторські

«Світове горе велике. Він подивився на нього і вдома і по світах» (М. Коцюбинський)

He's fees were high, his lessons were light (O. Henry)

Контекстуальні антоніми завжди образні. Антонімія лежить в основі таких художньо-зображальних прийомів, як:

- антитеза;

- оксиморон (епітет-оксиморон);
- іронія (іронічне зіставлення).

Антитеза (англ. antithesis) – стилістична фігура побудована на підкресленому протиставленні протилежних явищ, понять, думок, почуттів, образів. В основі антитези лежить антонімічна пара (загальнономовна чи контекстуальна) антитеза дає можливість створити виразний об’ємний образ, в пій використовується різке і несподіване зіткнення різнорідних понять.

«... Він виходив з того очевидного припущення, що чиста сорочка приємніша за стріпане ганчір’я, що сонце й повітря спортивного майданчика веселіші за морок підворіття...» (журн. про Макаренку).

“It was the best of times, it was the worst of times, it was the age of wisdom, it was the age of foolishness” (Ch. Dickens вступ до “A Tale of Two Cities”).

Антитеза буває проста і складна (чи реалізується антонімічна пара в одному реченні, чи протиставляється дві частини одного твору).

Існують також антитези-штампи:

sooner or later	сьогодні або ніколи
in black and white	живі та мертві
dead or alive now or never	

Оксиморон (англ. oxymoron, дотепно - безглуздо від грецького) – мовна фігура, в якій поєднуються два протилежних за змістом слова, що в сукупності дають нове поняття. Такі фігури допомагають повніше відтворити складність і суперечливість зображувальних явищ. В основі оксиморону є зіткнення логічно несумісних слів.

Сам я сонний подив землею.

Але ти, як весняний грім,

Стала совістю і душею,

І щасливим нещастям моїм. (В. Симоненко)

O brawling love!

O loving hate!

O anything! of nothing first create.

O heavy lightness! serious vanity!

Mis – shapen chaos of well – seeming forms!

(Shakespeare “Romeo and Juliet”)

На відміну від антитези оксиморон являє собою єдине неподільне словосполучення.

Іронія (або прийом антонімічної іронії) полягає в тому, що слово сприймається не в прямому, а в антонімічному значенні, тобто стає само антонімом.

“What a noble illustration of the tender laws of this favoured country! – they let the popers go to sleep”. (Ch. Dickens)

Розжалобивсь, як вовк над поросям – від’їв ніжки та й плаче.

Така гарна, що як вигляне в вікно, то потім собаки на те вікно три дні гавкають.

Своєрідно реалізуються явища синонімія та антонімія в таких явищах

стилістики, як:

1. Мовна градація (рос. – наростание, англ. – climax) це таке послідовне розміщення словосполучень, при якому емоційна тональність вислову стає інтенсивнішою.

“I’m sorry. I’m so very sorry. I’m so extremely sorry” (Chesterton)

“It (about look) has a-a power, so to speak, a very exceptional power i in fact, one may say without exaggeration it is the most powerful look of the mouth”. (Leacock)

2. Розрядка (англ. anticlimax) – явище зниження емоційної картини повідомлення як результат закінчення фрази або словом антонімом або словом зі зниженою стилістичною тональністю

“A woman who could face the very devil himself – or a mouse” (M. Twain)

“Harris never weeps, lie knows not why”. If Harries eyes fill with tears, you can let it is because Harris has been eating raw onions” (Jarome K. Jarome)

3. Гіпербола (англ. hyperbola) – використання слова чи сполучення (фрази) з відтінком перебільшення дійсної якості, ознаки чи масштабу предмета мовлення. Завдяки цьому підсилюється емоційний ефект мови.

I was scared to death – I was frightened

I’d give words to see you – I want very much to see you.

4. Літота (англ. litotes) – стилістичний засіб який підкреслює незначимість явища з точки зору його розмірів, сили та наслідків. Полягає в частковому запереченні якості притаманній предмету мови в структурі літоти може бути:

- частка – not – перед словом ,яке має вже власне негативне значення

- частка – not – із здвоєними прислівниками rather too, quite too

- або прислівник too з цією ж часткою

- або через прислівники hardly, pretty, half almost

“He was hot without a sense of amusement”(W. Scott)

“The face wasn’t a bad one it had what they called charm” (Ch. Dickens)

“She writes rather too often” (Jh. Hardy)

“I’m not too sure” (Galsworthy)

У стилістиці української на відміну від англійської доволі часто особливо в усній народній творчості та літературних творах уподібненої до народної творчості форми зустрічаються такі стилістичні явища, в основі яких є синонімія) як

1. Плеоназм (від грецького надмірність) являє собою подвоєння близькозначних лексичних одиниць. Використовується як засіб стилізації під фольклорні зрази.

тишком – нишком

братик – голубчик

люба – мила

турки – яничари

ждати – чекати

цілющий – живущий

2. Тавтологія – поєднання однокореневих слів для підсилення експресивних відтінків позначуваних ними понять. Здебільшого це

словосполучення фразеологічного типу

тьма-тьменна

з діда-прадіда

з давніх-давен

Тавтологічні звороти можуть бути не лише стилістичним засобом, але й водою тексту.

вільна вакансія

глухий тупик

захисний імунітет

пам'ятний сувенір

головний лейтмотив.

Питання для самоконтролю:

1. Тропи, їх характеристика в порівняльному аспекті.
2. Основні типологічні характеристики фігур мови.
3. Своєрідність реалізації явищ синонімії та антонімії в порівнювальних мовах.
4. Просторіччя та арготизми.
5. Тропи образності (епітет, порівняння, метафоричні образи).
6. Специфіка тропів, які реалізуються внаслідок переносу назви з одного предмету на інший (метонімія, синекдоха, алегорія).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МОРФОЛОГІЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПОРІВНЮВАЛЬНИХ МОВ

Лекція 5

Порівняльний аспект морфологічних засобів стилістики

ПЛАН

1. Засоби морфології.
2. Стилiстичнi засоби використання значень категорiй числа.
3. Стилiстичнi прийоми використання категорiй вiдмiнка.
4. Стилiстичнi засоби використання значень категорiй означеностi та неозначеностi.
5. Стилiстичнi засоби використання прикметникiв.
6. Стилiстичний аспект ступенiв порiвняний прикметникiв.
7. Стилiстичне використання займенникiв.
8. Стилiстичнi засоби використаний прислiвникiв.
9. Стилiстичнi засоби використання дiєслiв.

Лiтература: 7, 8, 15, 16, 17.

Поняття i термiни: *морфологiя, стилiстичнi прийоми, стилiстичнi засоби, трансформацiя, стилiстична транспозицiя, стилiстична форма.*

1. Засоби морфології. Морфологія – розділ мовознавства, що досліджує структуру слова (через морфеми), його форми, частини мови та властиві їм способи й прийоми словозміни. У стилістичному плані морфологія використовується на підставі наявності в ній близьких за значенням і функціями явищ, а також з огляду на розподіл морфологічних одиниць за окремими стилями мови. Лексичні засоби у стилістичному плані часто проявляють себе безпосередньо, а морфологічні явища набувають певного стилістичного забарвлення в межах ширшого контексту. Під морфологічними засобами стилістики мають на увазі певний зсув (видозміну) морфем або словоформ чи в реченні, чи в більш широкому контексті

а) стилістичний засіб виникає в результаті порушення сполучуваності (певного порядку, послідовності) морфем в складі слова

a water – water   sand – sands

to see – is seeing   to feel – is feeling

I am seeing a good many churches on my way south (L. Hartley).

б) стилістична форма створюється внаслідок порушення контекстуальної дистрибуції, в результаті вживання певної словоформи в неприцільному їй контексті набуває незвичного для себе значення; це явище називається транспозицією словоформи (явище синекдохи, одиниця замість множини і навпаки).

2. Стилiстичнi засоби використання значень категорiй числа

Як в англiйськiй, так i в українськiй мовах граматична категорiя числа створюється (оформлена) двома значеннями - однини та множини, якi по рiзному реалiзуються в рiзних лексико-граматичних формах. Форма множини в англiйськiй мовi вiдмiчена (маркована) закінченням, тому її використання в стилiстичних цiлях ширше. Але iнодi форма однини застосовується в значеннi множини або як засiб абстрагування (абстракцiї), або як засiб створення образу сукупностi всiх однорiдних предметiв та явищ

to shoot duck ловити зайця (полувати)

Форма множини у стилiстичi – це порушення загальноприйнятих норм та вживання iменникiв у формi множини, хоча ця форма i не притаманна їм.

1. множина iменникiв власних назв

the Bill Davidsons (англiйцi)

the Jean Duvals (французи)

the Hans Mullers (нiмцi)

2. вживання речовинних iменникiв у множинi в значеннi «велика кiлькiсть» в художнiй лiтературi та термiнологiя в науково-публiцистичнiй

the Daughter of Snows води Днiпра

the waters of the Atlantic дiти снiгiв, вiтрiв

3. множина абстрактних iменникiв – художнiй та публiцистичний стиль з дальнiх далек

4. використовується множина i для позначення суспiльного стану

вчитися на художникiв, вийти у пани.

5. авторська множина вживання займенникiв

we або they замість *Я, Ми, Вони* замість *Я*.

6. пошання множина позначається

- формами другої особи займенникiв та дiєслiв лише в українськiй мовi.

«Ви увесь час вiд мене крились, Надiє!»

- а також формами займенникiв та дiєслiв третьої особи, якi сполучаються з iменниками однини «Мої тато казали»

«Ганна Антонiвно дiтей вчили рокiв за двадцять ще до мене»

(Ю. Янковський).

3. Стилiстичнi прийоми використання категорiй вiдмiнка

Властивi лише англiйськiй мовi Possessive Case в англiйськiй мовi реалiзується двома шляхами N_1 of N_2 та N_1 's N_2 Формант 's – багатозначний сам по собi

1. власне родовий (як форма чисiсь власностi)

John's toy

2. суб'єктивно-родовий вiдмiнок

John's death

3. об'єктивно-родовий з можливою двозначнiстю (внутрiшнього плану)

John's robbery – якщо вiн сам пограбував John's robbery – якщо його пограбували Якщо ранiше формант 's мiг сполучатися (з'єднуватися) лише з iменниками, якi в тiй чи iншiй мiрi мають риси живих iстот або з назвами одиниць вимiру часу government's policies, movement's aims, today's meeting,

months' events. То в сучасній англійській мові для цього форманту 's, s' розширюється він може приєднуватись як до окремих слів *richen's work*
musie's voice
art for art's sake

- приєднується також до словосполучень

The blonde I had been dancing with's name was Bernice-Crabs or Krebs
(J. Salinger)

4. Стилiстичнi засоби використання значень категорiй означеностi та неозначеностi.

Артиклевi та безартиклевi форми широко використовуються в стилiстичних цiлях. Стилiстичний ефект використання даних форм досягається двома шляхами – або порушенням звичайної сполучуваностi морфем в складi слова або порушенням загальноновживаної сполучуваностi форм iменникiв з артиклями в контекстi (транспозицiя).

1. Вживання iмен власних з артиклем (сюди не входить випадок “The Forsytes – коли йдеться мова про всiх членiв родини або родини в цiлому).

“a” - неозначений артикль з власними iменами.

а) в основному вказує на те, що людина нам невідома; в значенні “якийсь”
-“I know a Tommy Flynn” (S. Barstow)

б) в певних контекстах за допомогою неозначеного артикля з власним iменем закладається значення оцiнки даної особи як позитивної, так i негативної.

If I were a sculptor I should choose a Mr. Neil Gibson as my model...

... a Forsyte in instincts if not in name

в) a moon – в значенні «один з багатьох»

“the” - означений артикль з iменами власними вказує на певнi тимчасовi або постійнi якостi людини.

You're not the Andrew Manson I married (A. Cronin)

2. Стилiстична транспозицiя артиклевих форм базується на внутрiшнiй значимостi вiдомостi або невiдомостi. Поперемiнне вживання “a” або “the” в одному контекстi

“There lived a mistress who would have dwelt daintily on a desert island, a master whose daitiness was, as it were, an investment, cultivated by the owner for his advancement, in accordance with the laws of competition”

(J. Galsworthy “The Man of Property”) *“In the fall the was always there, but we did not go to it any more...”*

3. Вживання безартиклевих форм може бути викликане для створення певного ритмiчного малюнку (схеми) при перелiку явищ.

5. Стилiстичнi засоби використання прикметникiв.

Лише для української мови притаманнi стягненнi та нестягненнi форми прикметникiв. Короткi форми збереглися лише вiд нечисленної групи прикметникiв чоловічого роду однини: *дрiбен, годен, люден, зелен*.

Короткi прикметники характернi iс основному для усної народної творчостi, але бiльш широко в художнiй лiтературi (особливо в поезiї) використовуються нестягненнi (prolonged forms) форми прикметникiв як в однинi так i в формi множини.

Часом нестягнені форми правили за засіб урочистості чи створення інтимності; в поезії ХІХ ст. вживалися з ритмо-мелодичних міркувань. Іноді вживалися обидві форми (стягнена та нестягнена) як засіб контрастного зіставлення (своєрідна ритмічна антитеза).

З погляду норм сучасної української мови нестягнені форми:

- *рідная, великая, сучаснее*.

а) у віршах треба вважати за поетичну вільність;

б) в прозових творах – за відхилення від літературної норми.

6. Стилiстичний аспект ступенiв порiвняннiй прикметникiв.

Випадки створення стилістичних засобів за рахунок ступенів порівняння в англійській мові зустрічаються рідше ніж в українській:

1. вживання ступенювання прикметників, які самі по собі (за правилами) не мають ступенів порівняння.

“I wanted to bring the crab but Heidi and June said it was too dead” (H. Bates)
“You cannot be deader than the dead” (C. Hemingway)

“the most Italian car”

2. використання суфікса -ish як з прикметниками та і прикметниками створеними від іменників (при цьому закладається пом’якшене “тактичне” значення).

“Her features were rather mannish and her skin was weather-beaten” (S. Maugham)

Стилiстичний вибiр можливий завдяки синонiмiчним формам означень (епiтетiв), виражених прикметникiв в звичайному, вищому та найвищому ступенi порiвняння.

1. Широко використовуються складні прикметники в звичайному ступені; особливо поширені в нехудожніх стилях; в поетичному мовленні та фольклорі подібні форми прикметників використовуються як засіб посилення експресивного вислову. Такий ефект досягається завдяки тому, що книжна форма наповнюється емоційно забарвленим змістом.

2. Проста форма (синтетична) більш нейтральна тому вживається майже у всіх стилях мови.

Десь там у найвищих глибинах

Десь там у найвищих висотах

Таємниця вродилась, як пелюстину

Як бджола в золотистих сотах (І. Драч)

« наступні досліди більш складніші, проте успішні за попередні»(журн.)

3. Складна (антонімічна) форма має відтінок книжності – особливо в офіційно- діловому та науковому стилі мови.

Порушення мовних норм являється вживання обох форм ступенювання одночасно: такі як

більш точніше

більш досконаліший

4. Якісні ознаки окрім ступенів порівняння створюються і за допомогою префіксів та суфіксів:

архі-

-ісіньк-

яснісінький

гіпер-	-езн-	довжелезний
ультра-	-єн-	страшений
над- надміцний	-ічн-	предковичний

7. Стилiстичне використання займенникiв

Займенники можуть нести в собі стилiстичний пiдтекст i досягається це двома шляхами:

I. Трансформацiя займенникових форм – без змiни їх основного значення в контекстi

II. Транспозицiя займенникiв в контекстi.

I. Трансформацiя (англiйська мова)

1. Стилiстичний прийом може створюватись шляхом використання архаїчних форм займенникiв (*thee, thou, thy, thine*)- поетичнiсть, офiцiйнiсть, святковiсть. В цьому випадку дуже часто вживаються з архаїчними формами дiєслiв. Инодi такі форми займенникiв використовуються як засiб стилiзацiї “пiд иноземну мову”

“Are they going to take thee away” (S. Maugham)

2. Використання знижених колоквиалiзмiв таких форм займенникiв як мовна характеристика героя.

It’s I, It’s him (‘her, us, them)

“You have come from them” he said “ to spy on me. I told my uncle that the next one would suffer. And you’re him”(L. Durrell)

(українська мова)

1. Особовi займенники особливо пошання форма “Ви” використовується як засiб безпосереднього вияву автора, за допомогою якого змальовуються (характеризуються) вiдносини автора до героя а мiж героями. А також як засiб узагальнення думки.

2. Займенники другої особи – ти, ви – поглиблюють лiричнiсть.

“Сонце! Сонце! Це тебе, довiчний свiте,
стрiваючи, вiтає земля” (П. Мирний)

3. Интимно-лiричного забарвлення надають викладовi присвiйни займенники.

І сад молодий на вiтрах плодоносить

Як доля моя плодоносить лiтами.

Людино моя із слов’янського племенi! (М. Вiнграновський)

II. Займенникова транспозицiя.

1. В основному проходить коли:

- займенник / замiнюється на – we (“editorial we”) в публiцистицi та науковiй лiтературi або для створення иронiчного жанру.

“Back! So like him clow that he was - with this; Here we are again” (J. Galsworthy)

- *one, a man a fellow* замiсть *I* коли вислiв набирає узагальнюючого характеру (те саме ми спостерiгаємо i в українськiй мовi).

“One can’t pity anyone who amuses one as much as you do me” (S. Maugham)

Експресивнiстю надiлена i транспозицiя *I – he, she* – коли герої веде мову про самого себе в рiзних ситуацiях з рiзними вiдтiнками експресивностi (очима

ніби сторонньої людини, намагаючись поставити себе на місце іншого, певний відтінок бахвальства – показ свого «я»).

Займенник *you* замість / – узагальнюючий характер вислову але з певною долею особистості).

2. Займенники часто втрачають свої морфологічні якості та виступають в ролі часток (підняття експресивної тональності тексту)

А я собі гуляю

Як рибка до Дунаю (народна пісня)

8. Стилiстичнi засоби використаний прислiвникiв.

Стилiстичнi засоби використання прислiвникiв бiльш проявляються в англiйськiй мовi гак як українськiй стилiстичне використання прислiвникiв притаманне лише розмовнiй мовi :

- через суфiксальнi форми еньк-, -ечк-, -есеньк-, -iсiньк-; *веселенько* –та вiдмiнниковi прислiвники - *верхи, пiшки, ходором* Прислiвники в англiйськiй мовi поряд iз значенням ознаки в найвищiй ступенi також мають значення iнтенсивностi тiєї чи iншої якостi.

Прислiвники за своєю етимологiчною природою бувають:

- нейтральнi за експресивним значенням

- quite, too, highly, greatly

- експресивнi характернi лише для усного мовлення

- awfully, dreadfully, terribly, tremendously.

Аспектом емоцiйного пiдсилення володiють здвоєнi прислiвники quite too.

iснують корелятивнi пари прислiвники (суфiксальнi та безафiкснi) deep – deeply, right – rightly.

Бiльшу експресивностi мають безафiкснi прислiвники.

9. Стилiстичнi засоби використання дiєслiв.

Стилiстичнi засоби використання дiєслiв в англiйськiй мовi ширшi та вагомiшi нiж в українськiй, це пояснюється бiльшою рiзноманiтностю граматичних форм часу.

Українська мова:

1. Вiдтiнки експресивностi закладенi в морфологiчнiй категорiї особи дiєслiв. Друга особа однини бiльш абстрактна - узагальнюючий чи iнтимний характер вислову.

Замiна другої особи однини на третю особу надає вислову негативного окрасу невдоволеностi та зневаги до дiї, про яку йдеться мова:

Ти слухаєш *Вiн слухає*

2. Широко використовується як засiб стилiстики теперiшнiй iсторичний час. Вiн надає висловленню вiдтiнок динамiчностi та сталостi; своєрiдна форма спогадiв (коли вводяться паралельно форми *було, бувало*)

“Тiльки й дишемо було, як наїде гостей паничiв та трохи забуде про нас панночка” (Марко Вовчок)

3. Архаїчнi форми дiєслiв (еси) надають рiзнопланових вiдтiнкiв висловам: урочистостi та вичурностi

створюють iронiчний, гумористичний аспект мовлення.

4. Поєднання службової групи – *вiзьми та й* – з форми наказового способу

або лише за допомогою окремих форм наказового способу замість звичайних форм створює ефект раптовості дії, або дії, що виконується примусово.

Англійська мова.

1. Дієслівні фрази (та їх видозміни) – це один з найголовніших засобів вираження динаміки та ритму, тому вони широко використовуються в художній публіцистичній та науковій літературі. Можна відмітити своєрідне дієслівне сюжетотворення, за допомогою якого фіксуються щонайменші фізичні або психологічні зміни дії та стану персонажів – синонімічне багатство граматичних форм, які дозволяють проводити як повну заміну (одна одну) та і розкриття за допомогою синоніміки форм певних відтінків значень.

2. Як в українській так і в англійській мові існує так званий теперішній історичний його стилістичне використання в обох мовах майже співпадає за виключенням того факту, що в англійській мові Pr. Indefinite передає ще й відтінок запланованої дії, що вже відбувається або відбудеться у майбутньому.

3. Але самою широкою гамою стилістичної експресивності володіє Present Continuous Tense

а) підкреслює напруженість ситуації

Reason and progress, the old firm, is selling out! (J. Osborne)

б) передає модальне значення

“We’ll be having lunch soon but I expect you’re parched after your walk”

(Brand)

в) передає майбутню заплановану дію, яку або нетерпляче чекають, або побоюються

г) монотонність якогось явища або дії (в віршованих творах вживаються скорочені форми)

He’s reading, writing, making notes, She’s sewing.

Питання для самоконтролю:

1. Граматичні категорії іменників та їх стилістична реалізація: категорія числа, відмінка, означеності та неозначеності.
2. Стилiстичні форми прикметників.
3. Дієслівні стилістичні слова: форми і стилістичні особливості.

Лекція 6

Стилістичне використання засобів синтаксису

ПЛАН

1. Предмет стилістичного синтаксису.
2. Засоби виразності, пов'язані з відсутністю логічно необхідних членів речення або службових частин.
3. Засоби виразності, пов'язані з надмірним використанням мовних компонентів.

Література: 3, 5, 8, 11, 13.

Поняття і терміни: *стилістичний синтаксис, стилістичний аналіз синтаксису, еліпс, замовчування, номінативні речення, асиндетон, конструкція “апокойну”, простий повтор, простий ускладнений повтор, анафора, епіфора, проста анепіфора або обрамлена, епанафора, полісиндетон, синтаксичний паралелізм.*

1. Предмет стилістичного синтаксису.

Стилістичний синтаксис вивчає можливості найдоцільнішого використання синонімічних варіантів стосовно до змісту тексту, його функціонально-стилістичного призначення, а також залежно від завдань тексту та його загального естетичного спрямування. Особливі форми синтаксичної організації мови використовуються як засоби виразності, в тому випадку, коли являють собою цілеспрямовані відхилення від нормативного синтаксису (нейтральних норм).

Відхилення від норми та аналіз таких відхилень і являє собою основний предмет стилістичного синтаксису. Дуже часто стилістичний аналіз синтаксису виходить за рамки одного речення і базується на основі цілих абзаців та певних мовних відрізків.

I. Засоби виразності, в основі яких лежить відсутність логічно необхідних членів речення або службових частин.

1. **Еліпс** (ellipsis – **англ. від гр. “нестаток”**) речення, в яких відсутні один або обидва головні члени речення. Такі конструкції притаманні усному мовленню і недостатні члени речення трансформуються (передаються) за допомогою тестів, вигуків, міміки. Лаконічність еліптичних конструкцій надає мовленню відтінок енергійності, напруженості або фамільярності та неосвіченості.

Але дуже часто, особливо в діловому мовленні та ділових наукових працях еліпс не несе в собі ніякого стилістичного навантаження.

- а) словники та наукові довідники (особливі технічні скорочення)
- б) з технічних причин – телеграфічні повідомлення
- в) задля компактності – наукові праці та посібники

2. **Замовчування (умолчание)** (aposiopesis – **англ. від грецького мовчання**) – незавершені, “обірвані” синтаксичні конструкції, які вживаються в

художній літературі лише для мовної характеристики героїв, та передають певний емоційно-збентежений стан героя (як з позитивними, так і з негативними емоціями). Стилістичне навантаження. Така конструкція має лише у випадку зумисного замовчування.

“Keith (letting go her arm’s)” My God! If the police come – find me here. (Galsworthy)

3. Номінативні речення – це проста констатація факту чи явища. Як в українській, так і в англійській мовах стилістичне навантаження подібні конструкції мають лише в художній літературі. Вони створюють статичні описи.

Стилістичне призначення номінативних речень:

а) для створення описового контекстуального вступу в прозових творах; б) в ремарках драматичних, драматургічних творів «Провесна. На узліссі і на галявині зеленіє перший лист, проліски та сон-трава» (Л. Українка); в) для підсилення динамічності та напруженості ситуації But if they should! If they should guess! The horror! The flight! The exposure! The police! (Th. Drieser); г) в українській мові для створення ефекту масовості .. Кров, пожари, Всі зла на світі, війни, чвари, Пекельних мук безкрай ряд... І повен Рим байстрот! (Т Шевченко); д) створення ритму, своєрідного руху як образного так і фонетичного Рубіжне... знову путь... Володіне... Кабанне... Нарешті Сватове, і крикнув потяг «Стій!» (В. Сосюра)

4. Асиндетон (asyndeton, від грецького “незв’язане”) – конструкція з безсполучниковим зв’язком побудоване на спеціальному пропуску сполучників між членами речення і між реченнями (надає висловлюванню стрімкості, конденсованості змісту). Для обох мов це типове явище усної розмовної мови; проте досить широко воно вживається і в художніх текстах, зокрема в поезії, в прозі слугує для мовної характеристики героїв.

5. В англійській мові частіше стилістичне навантаження подібні конструкції несуть, коли йдеться мова про пропущенні причинно-наслідкових союзів, в результаті чого дві думки накладаються одна на одну. Подібний пропуск створює відтінок лаконічності мови, енергійний виклад думок.

I insist (for): it’ll give me the greatest pleasure. I assure you. My car is in the stable now (so) I can get it round in five minutes. (B. Show)

Асиндетон впливає на загальну стилістичну емоційну забарвленість тексту, але цю конструкцію не легко виділити при стилістичному аналізі авторської викладки теми.

6. Конструкція “апокойну” (від грецького apo koīnu “від спільно-загального”) – це своєрідне зрощення двох речень в одне, в якому одне і те саме слово виконує одночасно дві різні синтаксичні функції (додаток чи номінативна частина групи присудка в першій частині речення та підмет другої частини речення).

This’s a man wants to see you.

2. Засоби виразності пов’язані з надмірним використанням мовних компонентів

У даному аспекті в обох мовах розглядаються явище «повтору» та різновиди повтору. Повтор це стилістична фігура, яка утворюється шляхом

нагромадження певних мовних елементів у межах одного висловлення. Цими повторюваними елементами можуть бути як слово так і словосполучення. Спільні різновиди повтору для англійської та української мов:

1. **Простий повтор** – це повтор одного і того ж слова (словосполучення) слідуючого один за одним. Найбільш розповсюджений вид повтору – здвоєння.

Oh, the dreary, dreary moorland!

Oh, the barren, barren shore! (Tennyson)

За допомогою повтору створюються різнопланові асоціативні образи: образ тривалості та повторюваності дії, періодичності дії, постійності якоїсь якості.

2. **Простий ускладнений повтор**; повторюється група однорідних членів речення які переставляються в наступному повторі.

Seam and gusset and bond

Bond and gusset and seam

Till over the buttons I fall a sleep

And sew them a in a dream (Th. Hood)

3. **Анафора** – стилістична фігура, яка реалізується не в окремому реченні, а в більш широкому стилістичному відрізку; це повторення того самого слова або словосполучення на початку окремих (співвідносних між собою) відрізків мовлення. Завдяки цій фігурі створюється своєрідна ритміка вислову і прозовий твір наближується за співзвучністю до поетичного.

Farewell to the mountains high covered with snow!

Farewell to the straths and green valleys below!

Farewell to the forests and wild-hanging woods!

Farewell to the forests and long-pouring floods!

4. **Епіфора** – це повторення кінцевих елементів; підсилює значення повторюваного компонента, підбиває підсумки як у логічному, так і емоційному плані. У поетичному творі створює додатковий ритм (в українській мові часто використовувався в народних піснях).

А на тій на Бондарівні

Червонії стрічки, –

Куди вели Бондарівну –

Скрізь криваві річки!

А на тій на Бондарівні

Червона спідниця

Де стояла Бондарівна –

Кривава криниця.

Епіфора в більшій мірі сприяє ритмічній організації мови; вона підкреслює логічний зв'язок та тотожність відрізків мови. Епіфора може вживатися одночасно з анафорою і тоді створюється своєрідне кільце строфи (анепіфора) ускладнена – повторюються різні словосполучення.

5. **Проста анепіфора або обрамлена** – стилістична фігура, в якій речення або абзац починаються і закінчуються одним і тим же словом або фразою.

Ніч темна і тиха була

Я стояла, мій друже з тобою.

Я дивилась на тебе з журбою,

Ніч темна і тиха була. (Л. Українка)

Специфічне лише для англійської мови обрамлення це повтор підмета вираженого особовим займенником та присудка або його частини. З точки зору граматики це явище кваліфікується як риса притаманна просторіччю. Вживається під час мовної характеристики героя, щоб передати подразливість, наполегливість або переконуючий тон.

I'm come to have lessons, I'm...

I'm good girl, I'm... (B. Show)

You've made a nice mess, you have. (Jerome K. Jerome)

6. Епанафора (композиційний стик; підхват – рух; anadiplosis – англ.) –

це стилістична фігура, яка полягає у повторенні на початку нового речення слів, якими закінчилось попереднє. Це один із найпоширеніших прийомів організації поетичних текстів – виконує ритміко-інтонаційну функцію. Служить для емпатичного виділення важливішої частини вислову.

There fishers went sailing out into the West

Out into the West, as the sun went down (Kingsley)

7. Полісиндетон – повторення службових слів з певною стилістичною постановою. В українській мові полісиндетон реалізується через більш численні сполучники сурядності (і, та, й, а в значенні і) в англійській мові це в основному сполучник *and*-. Як в одній так і в другій мові сполучниковий надлишковий зв'язок (особливо в поетичних творах) створює піднесений поетичний тон, це пояснюється тим, що наслідується біблійний стиль. Але дуже часто полісиндетон використовується, щоб відокремити слова, підкресливши їх значимість або створити ефект одночасності дії та сталості якості. Та при мовній характеристиці героїв полісиндетон вказує на примітивність знань мови або при примітивному змісті повідомлення – іронічний сатиричний відтінок.

8. Синтаксичний паралелізм – це композиційний прийом, який підкреслює зв'язок між частинами синтаксичного цілого і полягає в однотипній синтаксичній будові цих частин. Об'єднуються такі частини інтонаційно або за допомогою сполучників.

Ой та забіліли сніги, забіліли білі ще й дібровонька.

Ой та заболіло серце, серце молодеє ще й головонька. (народна пісня)

The cock is crowing

The stream is flowing

The small birds twitter,

The lake doth glitter. (Wordsworth)

Питання для самоконтролю:

1. Стилiстичнi засоби виразностi, в основi яких лежить вiдсутнiсть логiчно необхiдних членiв речення.
2. Типологiчна характеристика синтаксичних повторiв в порiвнювальних мовах.

Лекція 7

Фонетичні явища стилістики в порівнювальних мовах

ПЛАН

1. Евфонія як провідна властивість української та англійської мов, її основні напрями.
2. Основні фонетичні засоби художньої виразності в українській та англійській мовах.

Література: 3, 4, 5, 8, 9.

Поняття і терміни: *евфонія, фоностилістичний прийом, алітерація, асонанс, рима, звуконаслідування (ономатопея).*

1. Евфонія як провідна властивість української та англійської мов, її основні напрями.

Милозвучність – одна з провідних властивостей української та англійської мов, за допомогою якої мова набуває особливої співучості, музикальності. Милозвучною можна назвати й англійську мову, хоча, ясна річ, ця ознака реалізується відповідно до законів іншої фонетичної системи.

Евфонія (милозвучність) – краса і природність звучання окремих мовних елементів: звуків, словосполучень, слів та цілих речень у художньому творі. Основні шляхи евфонізації української мови:

1. Чергування голосних і приголосних звуків при словозміні й словотворі, напр.:

о, е з і (возу – віз, принесу – приніс);

о, е з нулем звука (кожушок – кожушка, хлібець – хлібця);

е / о після шиплячих (женити – жонатий, четвертий – чотири);

о з а (гонити – ганяти, ломити – ламати);

е з о (вести – водити, нести – носити);

г, к, х / ж, ч, ш (ворог – вороже, рука – рученька, муха – мушка);

г, к, х / з', ц', с' (друг – друзі, ріка – ріці, кожух – кожусі).

2. Використання паралельних морфологічних форм для уникнення збігу кількох приголосних або голосних:

і – й, у – в: І тобі рости й не в'януть зроду, / Квітнуть у поемах і віршах, / Бо в тобі великого народу / Ніжна і замріяна душа (В. Симоненко);

з, зі, із, зо; над, наді, надо; під, піді, підо; перед, переді, передо: Прямо над нашою хатою пролітають лебеді (М. Стельмах); В'яне серце моє од щасливих очей, що горять в тумані наді мною (В. Сосюра);

-ся, -сь (зворотні словотворчі постфікси): Учїтесьь, читайте / І чужому навчайтесь, / Й свого не цурайтесь, / Бо хто матір забуває, / Того бог карає, / Того діти цураються, / В хату не пускають (Т. Шевченко);

-ти, -ть (інфінітивні суфікси): Не на користь книжку читать, коли вершки лише хапать; Щоб рибку з'їсти, треба в воду лізти (Нар. тв.).

3. Спрощення у групах приголосних: *-стн-, -здн-, -ждн-, -стл-, -рдц-, -скн,*

-зкн- (чесний, щасливий, тижневий, виїзний, серцевий, бризнути): Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі... (О. Довженко).

4. Розвинена система подвійних та побічних наголосів: **договір, гусятина, вітчизняний, весняний, крамарський, коровий** (від кір), **корицевий, недарма, сільськогосподарський, водонепроникний, нафтопровід, зірвіголова.**

Милозвучність є ключовим фактором в організації поетичного мовлення, адже саме евфонія надає ліричному твору гармонійності, мелодійності, додаткового емоційно-експресивного забарвлення. На думку І. Буковської, кожний художній твір – це твір мовленнєвий, а отже, він репрезентує деяку звукову послідовність, із якої виникає послідовність слів, фраз, речень. Вплив тексту на слухача досягається завдяки звуковій стороні твору, яка складає одне ціле з ритмом і значенням, і окремо від них не впливає на слухача.

2. Основні фонетичні засоби художньої виразності в українській та англійській мовах.

Алітерація – фоностилістичний прийом, який полягає в повторенні однорідних приголосних звуків задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його смислового зв'язку. Напр.: Була **г**роза, і **г**рім **г**римів, / Він так любив **г**риміти, / Що аж **т**ремтів, що аж **г**орів. / На **т**рави і на **к**віти. / **Г**рім був у **х**марі, і **з**гори, / Він **б**ачив, хто що хоче: / Налив **г**розою **г**рім **я**ри, / Умив **о**зерам **о**чі; **П**рискпало **п**росо **п**росеня, / **Й** **п**опростувало **п**росо, / Де в **я**мці **с**пало **з**айченя / **І** в **с**ні **д**ивилось **к**осо. / **Й**ому **с**казало **п**росо: **с**пи, / **З**аплющ **к**осеньке **о**ко. / **З**алізли **к**оники в **с**нопи, / **І** **х**мара **с**пить **в**исоко (М. Вінграновський); **Я**, **м**аленька **л**ипка, / **В**иросту **в**елика, – / **Н**е **л**амай мене (П. Воронько).

Давньоанглійські вірші були повністю алітеризованими – тобто будувались на обов'язкових звукових повторях у певних місцях вірша, як у «Беовульфі»: **Hot-hearted Beowulf was bent upon battle.** Класичним прикладом багаторазового повторення однакових та акустично подібних звуків і звукосполучень є «The Raven» Едгара Аллана По: **And the silken sad uncertain rustling of each purple curtain.**

Наведемо приклади алітерації в англійських та українських пареміях: англ. **A cat may look at a king;** англ. **Barking dogs seldom bite;** англ. **Dumb dogs are dangerous;** англ. **Every bullet has its billet;** англ. **Every dog has his day;** англ. **Let sleeping dogs lie;** англ. **Look before you leap;** англ. **No sweet without some sweat;** англ. **One swallow doesn't make a summer;** англ. **Speech is silver, but silence is gold;** англ. **Where there is a will there is a way;** англ. **What we do willingly is easy;** укр. **Д**е **р**уки і **о**хота, там **с**поритьс**я** **р**обота; укр. **П**ороби до **п**оту, то й **п**оїси в **о**хоту; укр. **К**оваль **к**лепле, доки **т**епле; укр. **Я**кий **к**орінь, такий і **п**агін; укр. **К**оси, **к**оса, поки **р**оса, **р**оса додолу, **к**осар додому; укр. **З**аздрість **з**доров'я **з**'їла; укр. **З**ароблена **к**опійка **к**раща за **к**радений **к**арбованець; укр. **Б**уряк – не **д**урак: на **д**орозі не **р**осте, а все на **г**ороді.

Асонанс – фоностилістичний прийом, що полягає в концентрованому повторенні голосних звуків у поетичному рядку чи строфі для ефекту милозвучності. Напр.: **Г**ей, **д**звін **г**уде – / **і**здалеку. / **Д**умки **п**ряде – / **н**ад **н**ивами. / **Н**ад **н**ивами-**п**рилив**а**ми, / **к**упаючи мене, / **м**ов **л**астівку; **Г**ен **н**еба **к**рай – / **я**к

золото. / Мов золото- поколото, / горить-тремтить ріка, / як музика (П. Тичина).
Поєднання асонансу з алітерацією може створити у поезії особливий настрій, передати емоційний стан ліричного героя: **О панно Інно, панно Інно!** / Я сам. Вікно. **Сніги...** / Сестру я Вашу так любив – / **Дитинно, злотоцінно.** / Любив? Давно. Цвіли луги... / **О панно Інно, панно Інно,** / Любові усміх квітне раз – ще й **тлінно.** / **Сніги, сніги, сніги...** (П. Тичина).

Спостерігаємо явище асонансу і в англійських прислів'ях та приказках: *A friend in need is a friend indeed; Good health is above wealth; Lazy folks take the most pains; Make hay while the sun shines; Money lent, money spent; Small rain lays great dust; Time and tide wait for no man.* Це ж явище характерне й для українських малих фольклорних жанрів: Де борошно, там і порошно; **Яка яблунька,** такі й яблука; Даси **коневі полови** – будеш **робить поволи**; **Добре** тому в дорозі, хто сидить на возі; **Сиділа дівка** та й **висиділа дідька**; **Чоловік як ворона,** а все ж жінці **оборона**; **Син як син,** та **синиха лиха**; **Пороби до поту,** то й **поіси в охоту**; **Коси, коса,** поки роса, роса **додолу,** косар **додому**; Від **огня, води і злої жони** – **Боже борони!** Як бачимо, у багатьох прислів'ях та приказках народ майстерно поєднує асонанс з алітерацією.

Рима – це співзвуччя частин різних слів. Зазвичай звукове співпадання у віршових рядках починається з останнього наголошеного складу. Рима підсилює зміст, ідейне та емоційне звучання вірша (слова, включені в риму, самим своїм місцем у рядку привертають до себе особливу увагу читачів); створює багатий звуковий повтор, який посилює музикальність віршованої мови; є важливим елементом ритму у віршах (чітко підкреслює завершеність кожного віршового рядка, що є одиницею ритму); об'єднує віршові рядки у строфи.

У римі відбивається прагнення літераторів до краси й повноти звука. Наприклад, поезія англійця Рональда Даля «Little Red Riding Hood and the Wolf» насичена виразними римами: *As soon as Wolf began to feel / That he would like a decent meal, / He came and knocked on Grandma's door. / When Grandma opened it, she saw / The sharp white teeth, the horrid grin / And Wolfie said, «May I come in?» / Poor Grandmamma was terrified, / «He's going to eat me up!» – She cried. / And she was absolutely right – / He ate her up in one big bite. / But Grandmamma was small and tough / And Wolfie wailed, «That's not enough!»*

Окрім того, рима сприяє кращому запам'ятовуванню фольклорних творів, які тривалий час існували винятково в усній формі. Так, англійські прислів'я та приказки зазвичай римуються: *A friend in need is a friend indeed; A little pot is soon hot; A stitch in time saves nine; Birds of feather flock together; He that mischief hatches, mischief; Little strokes fell great oaks; Man proposes, God disposes; Might makes right; Money lent, money spent; Money spent on brain, never spent in vain; Rain before seven, fine before eleven; Still waters have deep bottoms; There's many a slip 'twixt cup and a lip; When the cat is away, the mice will play.* Ця ж властивість притаманна й українському фольклору: З вовками **жити** – по-вовчому **вити**; Не знаючи **броду,** не сунься у **воду**; Треба **нахилитися,** щоб з криниці води **напитися**; Печені **голуби** не летять **до губи**; Незнайко на печі **лежить,** а знайко по дорозі **біжить**; Сім погод на дворі: **сіє, віє, мутить, крутить,** рве, зверху лле, знизу мете; На дерево **дивись,** як **родить,** а на чоловіка, як **робить**; Праця

чоловіка **годує**, а лінь **марнує**; Як у травні дощ **надворі**, то восени хліб у **коморі**; Дай серцю **волю** – заведе в **неволю**; Посієш **вчасно**, то і вродить **рясно**; Народ **скаже**, як **зав'яже**.

Досить часто англійські поети поєднують алітерацію, асонанс і риму, що увиразнює ліричний образ: **When will the stream be weary / of blowing under my eye? / When will the wind be weary / of flowing over the sky? / When will the cloud be weary of fleeting? / When will the heart be weary of beating? / And nature die?** (А. Теннісон). Таким же прийомом скористався П. Б. Шеллі у вірші "Evening": **The sun is set; / the swallows are asleep; / The bats are flitting fast in the gray air; / The slow soft toads out of damp corners creep, / And evening's breath, wandering here and there / Over the quivering surface of the stream, / Wakes not one ripple from its silent dream.**

Звуконаслідування (ономатопея) – фоностилістичний прийом, що полягає в оптимальній імітації засобами мови позамовних звукових явищ (рохкати, някати, кумкати, дзижчати, гавкати, кудкудакати, кахикати, туркотіти тощо). Напр.: А Нерик не на циган, а на румунів. А вони по ньому **траб-бах** – сховався на кладовищі; Літаки летять здорові, і мов не живі, і наче не летять, а наче щось тягне їх – **гу-гу-гу**. То ж птиці літають, крилами **мах-мах**; А устюки, прокляті, за шию **кусь-кусь**; І Дмитрик, і Галинка наїється: – **угай! угай! угай!** – і чого б я так угайкав, сказала б, чого хочеш, а то **угай, угай** день і ніч, – і Нерик наїється, бабі Рятушнячці дам та сховаю ще – прийде батько з війни, а я йому хліба! (М. Вінграновський); Заревли корови по дворах; закричали гуси на плавах; протягли своє **«ку-ку-рі-ку!»** горлаті півні... (П. Мирний).

У художньому тексті цей прийом часто вживається для досягнення акустичного ефекту при зображенні певних явищ, які з цими звуками не мають прямого зв'язку й лише віддалено нагадують їх, напр.: Ми Дзвіночки, / Лісові Дзвіночки, / Славим день. / Ми співаєм, / Дзвоном зустрічаєм: / **День!** / **День.** / Любим сонце, / Небосхил і сонце, / Світлу тінь, / Сні розкішні, / Все гаї затишні: / **Тінь!** / **Тінь.** / Линьте, хмари, / Ой прилиньте, хмари, – / Ясний день. / Окропіте, / Нас ошелестіте: / **День!** / **День.** / Хай по полю, / Золотому полю, / Ляже тінь. / Хай схитнеться – Жито усміхнеться: / **Тінь!** / **Тінь** (П. Тичина).

В англійській мові, як і в українській, ономатори передають звуки довкілля: **BANG!!!** There goes another building. (Описується знос будинка). **Buzz,** goes the blue fly, **hum,** goes the bee. (Автор передає звуки комах). У поезії ономатопея може створювати певний додатковий ефект, наприклад, комічний: **She whips a pistol from her knickers. / She aims it at the creature's head. / And bang bang bang bang, she shoots him dead** (Р. Даль).

У лінгвопоетиці звуконаслідування і звукосимволізм поєднуються в загальнішому явищі – звукозображувальності. Існує думка про те, що сприйняття інформації на асоціативно-психологічному рівні суттєво залежить від її звукового оформлення. Науковці (Л. Виготський, М. Жинкін, Г. Кучинський, Л. Прокоф'єв, Д. Сєдих, Т. Ушакова, Н. Хомський) стверджують: обсяг звукових сигналів, які надходять до центральної нервової системи й зумовлюють певні емоції, завжди більший, ніж сукупність засобів раціонального словесного відображення цих сигналів. Голосні й приголосні звуки в структурі морфем, слів

та речень здатні породжувати конотації, тобто брати участь у створенні позитивного чи негативного враження від спілкування. Так, англійські слова із звукосполученням **fl-** (*fly, flee, flow, flimsy, flicker, fluid*) мають значення легкості і швидкості дії, а **gl-** (*gleam, glisten, glow, glint, glitter, and glimmer*) – яскравості. Голосні звуки [a, o, u] створюють враження величини (*large*), [u:] передає почуття смутку (*gloomy*), високі голосні звуки [i, e] асоціюються з радісними почуттями, як і приголосний [m] (*merry, mellow, merit*), виражає щось м'яке і вказує на швидкість (*love, light, look*).

Наприклад, у вірші «The Thought-Fox» Тед Х'юз розкриває таємниці поетичного натхнення. Майстерно поєднуючи алітераційний повтор англійських сонантів з асонансом звука [i], лірик, з одного боку, викликає в читача асоціацію з чимось плавним і повільним, а з іншого, – з явищем простим, що тільки зароджується: I imagine this midnight moment's forest: / Something else is alive. / Beside the clock's loneliness/ And this blank page where my fingers move.

На думку багатьох лінгвістів (І. Горелов, О. Журавльов, В. Левицький, Л. Блумфільд, Д. Крістал), звуки мають певний зміст і значення, а фонемі переважно несуть інформацію сенсорно-емотивного характеру. Наприклад, звукосполучення [sl] викликає неприємні асоціації: *slime, slither, slug, sloppy* і т. ін. Звукосполучення [sn] має негативне забарвлення в таких словах, як *sniff* (шморгати носом) і *snarl* (бурчати). Негативні почуття викликає також звукосполучення [kr]: *crash, crack, crunch* та ін. До емотивних суфіксів англійської мови слід віднести – **y**, – **ling**, – **let**, – **ster**, – **kin**, – **ette**, – **ard**. У випадку, коли емотивно нейтральна коренева морфема поєднується з емотивним афіксом, лексична одиниця набуває емоційного забарвлення: *daddy, kiddy, girlie, totty*.

Таким чином, і в англійській, і в українській мовах фоностилістичні засоби відіграють важливу роль. Доречне застосування алітерації, асонансу, ономатопеї, римунання посилює увагу читача до звукового складу мови, поглиблює ідейно-змістове навантаження твору, сприяє створенню багатопланового художнього образу.

Питання для самоконтролю:

1. Звуконаслідування та уподібнення, можливість їх створення в різних мовах.
2. Проблеми створення ритму за рахунок мовних засобів.
3. Рими та види віршування в українській та англійській мовах

Лекція 8

Основні характеристики різнопланових мовних стилів

ПЛАН

1. Класифікація функціональних різновидів (стилів) англійської мови.
2. Офіційно-діловий стиль.
3. Науковий стиль.
4. Публіцистичний стиль.
5. Розмовний стиль.

Література: 9, 10, 11, 13, 15.

Поняття і терміни: *стили англійської мови, високо офіційний стиль, офіційний нейтральний стиль, неофіційний стиль, фамільярний стиль, конверсія, субстантивация, телескопія, афіксація.*

1. Класифікація функціональних різновидів (стилів) англійської мови.

У британській лінгвістичній традиції поняття функціонального різновиду мови пов'язано насамперед з терміном *регістр мови / мовлення*, розробку якого започаткували М.А.К. Халідей, А. Макінтош та П.Стревенс. Під регістром розуміється загальноприйнятий вид мови, а не особливий її різновид, різниця ж між регістрами полягає у тих мовних засобах, які обирає мовець як належні у певній ситуації спілкування: шкільний урок, церковна служба, спортивний коментар, святкування весілля, консультація у лікаря й т. ін. Дж. Ліч звів численні критерії, за якими виокремлюються ознаки певного регістру до трьох груп:

1) стосунки між мовцями (кількість учасників акту комунікації, ступінь їх знайомства одне з одним, рівність або нерівність їх соціального статусу), які зумовлюють стиль спілкування – "розмовний" (colloquial), безособовий (impersonal), "невимушений" (casual);

2) засіб спілкування (те, яким чином повідомлення передається від джерела до цільової аудиторії – письмово, усно, через друковані засоби масової інформації);

3) соціальна функція, що визначається роллю, яку відіграє певне лінгвістичне повідомлення як форма соціальної діяльності (це приватні ролі таких регістрів як привітання, співчуття, віддання наказів та громадські ролі літератури, журналістики, юридичних документів, наукових праць, тощо)

За аналогічною трьохкомпонентною моделлю і були пізніше побудовані класифікації функціональних різновидів (стилів) англійської мови:

1) за ставленням (attitude) мовця до слухача або того, хто пише, до читача: суворо / високо офіційний (rigid) – офіційний (formal) – нейтральний (neutral/normal) – неофіційний (informal) - фамільярний (familiar);

2) за засобом вираження (medium): розмовний та книжковий варіанти;

3) за тематикою повідомлення (subject matter): мова науково-технічної літератури, мова юридичних документів, мова газетних повідомлень і т. п.

Продуктом соціолінгвістичного погляду на питання стилістики є й найвідоміша класифікація стилів, запропонована М. Джусом. М. Джус представляє свою класифікацію у вигляді ієрархії п'яти стилів:

Оскільки провідним напрямом стилістичних розвідок у вітчизняній традиції є вивчення функціональних стилів, а відомі в Україні праці зі стилістики не лише української, але й англійської мови, якими послуговуються в науковому та освітньому вжитку, характеризуються саме таким ракурсом досліджень, ми проводитимемо порівняльний аналіз функціональних стилів англійської та української мов: офіційно-ділового, публіцистичного, наукового та розмовного.

З огляду на те, що художня література являє собою вторинну семіотичну систему, закони її побудови та функціонування значно відрізняються від закономірностей, яким підпорядковується практичне (нехудожнє) мовлення. Тому цілком слушною є думка тих філологів, які стверджують, що художнє мовлення не створює окремого функціонального стилю, але представляє особливий тип мови, котрий за своїми характеристиками є більш спорідненим з мовою музики, архітектури, живопису, театру, кінематографу, ніж зі стилями практичного мовлення. Внаслідок специфічного використання мовних елементів усіх рівнів слово в поетичному контексті перестає бути рівним самому собі (своїм словниковим дефініціям), а поетичний твір в цілому функціонує як неподільна єдність форми і змісту. Тому призначення образних засобів (метафор, метонімії, і под.) в поетичних творах нетотожне їхньому призначенню в текстах, належних до інших функціональних стилів. Якщо в останньому випадку вони надають тексту додаткової експресивності і служать засобами кращого донесення основної думки автора, скажімо, публіцистичної статті або газетного нарису, то у творі поетичному образні мовні і мовленнєві елементи наділено самоцінністю, адже сам мовний матеріал перетворюється на невід'ємну частину художнього смислу.

2. Офіційно-діловий стиль.

Прагматична мета офіційно-ділової комунікації полягає у тому, щоб досягти згоди між двома сторонами, що укладають договір, контракт і т. д., та викласти умови такої співпраці. Це зумовлює характерні риси офіційно-ділового стилю в обох мовах. Йому властива трафаретність висловлення думок, власна термінологія, відсутність будь-якої двозначності, суворо регламентована композиційна форма.

Проте, порівнюючи традиції розвитку англійської та української офіційно-ділової комунікації потрібно відзначити, що в частині ділового листування перша завжди вирізнялася значно більшою орієнтованістю на адресата, бажанням запобігти можливим негативним реакціям отримувача та стимулювати реакції позитивні. Як відомо, американські дослідники розробили спеціальну методологію ділового листування, була створена теорія індивідуальної виконавчої техніки, скерована на забезпечення максимального ефекту в запровадженні економічних стратегій підприємства. Натомість в українському справочинстві наявність індивідуального начала завжди вважалася ненормативною.

Стиль	Стосунки між комунікантами	Типові комунікативні ситуації	Характерні риси стилю
<i>Frozen</i> (високо офіційний, піднесений, церемонний)	Суворо офіційні	Урочисті, дуже вагомі для життя суспільства події, високі офіційні церемонії, наради, судочинні процедури, релігійні служби	Це переважно стиль <u>монологічного</u> мовлення, що характеризується ускладненим, книжним синтаксисом та великою кількістю так
			званих фіксованих лінгвістичних одиниць або формульних виразів, мовних стереотипів, кліше.
<i>Formal</i> (офіційний)	Офіційно-ділові	Всі важливі події, що вимагають точного, ретельного підбору слів: це стиль наукових доповідей, спеціальної літератури, розрахованої на фахівців, навіть в її більш популярній формі; підручників та формального писемного мовлення в цілому	Як правило, стиль <u>монологічного</u> мовлення, типовою рисою якого є зосередженість на одній темі, без залучення сторонніх спостережень. Синтаксис і вокабуляр вирізняються різноманітністю й ускладненістю, проте лексика не тяжіє до фіксованої формальності та стереотипної цвітастості високо офіційного стилю.
<i>Consultative</i> (консультативний або нейтральний)	Рутинно-ділові	Всі щоденні, рутинні ситуації писемного та розмовного мовлення, що не мають особливого символічного значення. Ситуації купівлі-продажу, запитів щодо отримання певної інформації та надання відповідей на ці запити, телефонних дзвінків, викладання в школах та університетах США, спілкування у неформальних ситуаціях	На відміну від двох вищезазначених, це стиль <u>діалогічного</u> мовлення, що не потребує попереднього ретельного планування лексико-синтаксичної форми. Серед його характерних рис – повтори, еліптичні речення, перепити.
<i>Casual</i> (невимушений)	Приватні, дружні	Відпочинок, розваги, релаксація в колі друзів і родичів, поза аудиторне спілкування студентів тощо	Звертання на ім'я, використання прізвиськ, скорочені синтаксичні структури, нечітка вимова, часте вживання сленгу, зниженої лексики, приказок та ідіоматичних виразів.
<i>Intimate</i> (інтимний)	Інтимні, домашні	Спілкування з найближчими друзями, коханими, родичами	Еліптична мова інтимного спілкування, часто незрозуміла стороннім людям.

Специфічною рисою англомовного ділового листування є чітко виражена тенденція до ослаблення офіційного стилістичного тону бізнесової кореспонденції. Це певним чином позначається на всіх формульних елементах у структурі ділового листа. Все частіше у звертанні до адресата не використовується титул *Mr.*, *Mrs.* або *Ms.* і воно має вигляд *Dear William Terry* або *Dear Helen Osborne*, незважаючи на те, що стосунки між відправником листа та адресатом не настільки неформальні, щоб називати один одного на ім'я. Проте, за новими етикетними приписами, використання цього звертання слугує якби передвісником налагодження таких надійних бізнесових стосунків взаємодовіри, які незабаром зроблять можливим перехід до звертання на ім'я у подальшому повсякденному спілкуванні з новим партнером. Єдиною порадою, яку надають посібники з ділового листування у цьому випадку, є обережність і помірність у послугуванні таким звертанням на початку знайомства.

Крім того, в англомовній діловій кореспонденції все частіше трапляються формули прощання *With best regards* або *Best regards*, які ще нещодавно вважалися недостатньо офіційними для ділового спілкування. Водночас до розряду старомодних потрапляють стереотипні завершальні речення *Yours truly* (для британського варіанту), *Respectfully yours*, *I am yours faithfully*, які сприймаються як занадто піднесені, а відтак неадекватні у сфері рівноправного ділового спілкування.

В річищі тієї ж тенденції зазнає змін і оформлення комерційного / ділового листа. Так, сьогодні в бізнесовій кореспонденції співіснують два стилі пунктуації: традиційний або "закритий" (the closed pattern of punctuation) та новітній, "відкритий" (the open pattern of punctuation). Сутність першого полягає у використанні крапки та коми при написанні дати, внутрішньої адреси, звертання до адресата, заголовка до тексту листа та формули прощання. При дотриманні більш сучасного "відкритого" стилю розділові знаки є відсутніми у всіх вищезгаданих частинах листа і вживаються лише в його основному тексті.

3. Науковий стиль.

Метою наукової комунікації є виявлення певних об'єктивних закономірностей існування, а також висунення та подальше обґрунтування наукових концепцій і гіпотез. Ці завдання зумовлюють такі провідні ознаки наукового стилю мови як його об'єктивність, інформативність, однозначність, логічна послідовність, точність, лаконічність тощо. З перелічених ознак впливає необхідність жорсткої композиційно-мовленнєвої регламентованості наукових текстів. Тому в обох порівнюваних мовах вони характеризуються чіткою структуризацією (членуванням тексту на глави, частини, розділи), лексико-синтаксичною орієнтацією на норми книжної письмової мови, безособовістю викладу, яка об'єктивує узагальнене особисте: *one can see...*, *можна припустити*, що майже цілковитою відсутністю емоційно-експресивних елементів, тропів, широким вживанням загальнонаукової та спеціальної термінології, цитат, посилань.

Синтаксис англо-американського та українського наукового мовлення в цілому вирізняється книжністю, що знаходить вираження у переважанні складнопідрядних речень, ускладненості синтаксичних конструкцій

дісприкметниковими зворотами (в англомовному науковому стилі - герундіальними зворотами), вставними пояснювальними або підсумовуючими словами: *therefore; in fact; thus; (more) specifically; with respect to; pertaining to; in consistence with; on the contrary; to go back to; to recapitulate, we saw...// отже; таким чином; у результаті того, що; на підставі того, що; незважаючи на; відповідно до*. Ціла серія виразів пов'язана зі ствердженням певної позиції, пропонуванням призми бачення того чи іншого явища: *in the terms of, from this position, in this perspective, in this bearing, in the aspect of from this point of view // з точки зору, з погляду, в площині, в аспекті, з цих позицій, в термінах*.

В наукових текстах обома мовами спостерігаються також формульні вирази на кшталт: *the seminar will focus on... / the workshop will aim at revealing ... / the book addresses such issues as ... (deals with ...) / the conference invites papers on ... // актуальність роботи зумовлюється / матеріалом дослідження слугували ... / наукова новизна роботи полягає ... / теоретичне значення дисертації визначається... / аналіз дає підстави зробити висновок, що ...*

Елементи образного мовлення трапляються у власне науковому підстилі наукового стилю (монографіях, статтях, наукових доповідях тощо) лише у дуже обмеженій кількості, зокрема, у вигляді мовних метафор термінологічного характеру (*opaque images, frozen metaphors / троянда вітрів, силова лінія, фігура рівноваги, точка роси*). Виразальні засоби та стилістичні прийоми можуть набувати дещо більшого поширення в філологічних і філософських наукових працях, а також в публікаціях науково-популярного жанру.

Денотатом складнопідрядних речень причини є мінімум дві ситуації реальної дійсності. Між предикативними частинами можуть встановлюватися і відношення причинного обґрунтування (підстави-висновку, аргументу-висновку), коли підрядне речення називає не причину, а лише підставу для умовиводу головної частини, аргумент на його користь.

Водночас порівняльний аналіз англо-американських та українських наукових текстів дозволяє виявити і певні стилістичні розбіжності. Одною з найбільш помітних відмінностей українського наукового мовлення у порівнянні з англійським є його підкреслена безсуб'єктність, відсторонена манера викладу та використання займенника "ми" на позначення автора, що з одного боку, підкреслювати скромність автора, з іншого, служити засобом залучення читача до ходу його аналітичних міркувань. Натомість англо-американські дослідники часто вживають на позначення автора займенник "I".

Персональність англо-американського наукового стилю тісно пов'язана з його ще однією контрастною рисою: більшою емоційністю, окресленістю особистісного начала. Скажімо, звичні для англомовного наукового спілкування вирази *exciting facts (findings, тощо), a fascinating array of new scientific evidence* звучатимуть у мовленні українських науковців радше як *цікаві факти (результати дослідження), значна (велика) кількість наукових свідчень*. Трапляються в англомовних наукових текстах і образні фразеологізми.

Привертає увагу також той факт, що в англійському науковому мовленні може відбуватися розкриття мовної особистості автора наукової праці. Науковець, який тонко відчуває особливості мови, має змогу свідомо

використовувати її; при цьому науковий дискурс не обмежується традиційними цілями, що полягають у доведенні певних теоретичних постулатів, але й набуває *функції впливу на читачів*.

Крім того, дослідники англійського наукового стилю відзначають той факт, що, на відміну від українських науковців, англо-американські вчені є схильними до самореклами, і це також свідчить про *зорієнтованість* їхніх праць *на адресата*.

Ще одна відмінна характеристика англійського наукового мовлення, – санкціонованість у ньому розмовного тону, – також пояснюється менш суворими жанрово-стилістичними вимогами до наукового стилю, що утвердилися в англійській мові. *Розмовність* інтонації англійського наукового дискурсу часто створюється завдяки використанню фразових дієслів, а також запитань, які спрямовують думку в певному руслі: *How do we explain this phenomenon? / What mindset has this scholar brought to the task? / What didactic or international rewards can be gained from such a decision?* В українських наукових публікаціях функцію таких запитальних речень нерідко беруть на себе речення спонукальні, які є більш академічними за своїм звучанням: *Розгляньмо .../Проаналізуймо .../Визначимо .../Відокремимо .../Порівняймо ...*

Останнім часом стилістично-жанрова демократизація торкнулася і українського наукового мовлення, внаслідок чого в ньому деякою мірою послабшали жорсткі канони традиційного наукового стилю.

Контрастність рис англо-американського та українського наукового стилю спостерігається і в жанрі наукової дискусії. Вона полягає у меншій *категоричності* англо-американського наукового спілкування, яка досягається завдяки обов'язковій наявності позитивних суб'єктивно-оціночних характеристик обговорюваної наукової праці, причому типовою є певна гіперболізація позитивних рис, використання літоти (применшення) для критичної частини виступу та активне залучення засобів зниження категоричності тону: модальних дієслів, умовного способу тощо. Українська наукова комунікація характеризується більш стриманими оцінками позитивних моментів і гострішим акцентуванням критичних зауважень.

Серед інших стилістичних розбіжностей англо-американського та українського мовлення потрібно відзначити надзвичайну увагу англійських дослідників до *формальної структурованості* наукового тексту, його розподілу на глави та підглави з відповідними заголовками, а також часте використання ними фраз, що є посиланням на сам текст (от this chapter I shall? describe; the major focus of this paper is on ...).

4. Публіцистичний стиль.

Стилістичні особливості газетних та журнальних публікацій обома мовами визначаються тою прагматичною ціллю, яку переслідують їх автори. У тому разі, якщо стаття має на меті лише проінформувати читачів про певні події, мова йде про фактуально-інформативний газетний або журнальний дискурс, що характеризується стилістично нейтральною лексикою, стилістично немаркованими синтаксичними структурами, чіткістю та стислістю викладу. Проте, якщо наміром автора публікації було надання певного погляду на

ситуацію з метою переконати читачів у доречності та коректності саме такої позиції, стиль статті є публіцистичним. Цей стиль, що поєднує логічність викладу з емоційним забарвленням, можна сказати, займає проміжне положення між *інформативними* (офіційно-діловий, науковий) та *впливовими* (розмовний, художній) стилями. Загалом газетно-публіцистичні тексти є стилістично неоднорідними, великою мірою гібридними, що дозволяє говорити як про їхню поетику, так і відносити їх до царини політичної лінгвістики.

Серед загальних "родових ознак" стилю англо-американської та української періодики потрібно виділити перш за все різноманітні *кліше*, трафаретні вирази на зразок: *vital issue, growing concern, mounting criticism, burning / pressing problem, overwhelming majority, informed sources, it is reported that, it is officially announced that, it is generally believed that*, порівняймо: *нагальна проблема, переконлива перемога, значний успіх, широкий ротах, великий резонанс, за офіційними даними, досягти консенсусу, тупцювати на одному місці, ставити крапку над "і", на пульсі життя, випереджаючи час*.

Окрім цих численних мовленнєвих стереотипів серед підвидів *кліше* в англомовній пресі можна виокремити *іноземні вирази*: *enfant terrible, дїжа ву, perse*, порівняймо з варваризмами в українській періодиці: *public relations, non-stop, happy end, weekend, Green Card*.

Дуже поширеним підвидом англо-американських газетних і журнальних *кліше* є *популярні фрази* (*catch phrases*), *цитати, афоризми*: *Show must go on; Asta la vista, Baby; Elementary, my dear Watson; Nobody's perfect; Much ado about nothing*. До характерних рис української преси належить те, що вагому частину *кліше* останньої складають також *приказки та прислів'я*.

Специфічною рисою стилю українських друкованих засобів масової інформації є надзвичайна популярність такого підвиду *кліше* як *парафразистичні вирази*: місто Лева = Львів, зелений/п'ятий континент = Австралія, червона планета = Марс, блакитне паливо = газ, біла смерть = сіль, холодний делікатес = морозиво, слуга Феміди = суддя, народні обранці = депутати, майстри пера та мікрофона = журналісти, піти на заслужений відпочинок = стати пенсіонером, повісити бутси на цвях = закінчити спортивну кар'єру, стати на рушничок щастя = одружитися, розписатися в воротах = забити гол тощо.

Ще одна типова стилістична особливість англомовних та україномовних періодичних видань полягає у вживанні *неологізмів, okazіональних новотворів*: *euroscepticism, europeanize, eurospeak, ecoside, ecoterrorism, scaremonger, terrormonger, Hollywodization, talkathon* // пакетоманія, кличкоманія, мафіонізація, лохотрон, даїшнік, мажоритарна, цінофренія.

Надзвичайно характерною спільною рисою є також послуговування абрєвіатурами. Розбіжність спостерігається лише в тому, що в англомовних виданнях вживаються здебільшого буквені абрєвіатури: EU (European Union), UNO (United Nations Organization), EEC (European Economic Community), GDP (Gross Domestic Product), IMF (International Monetary Fund), CEO (Chief Executive Officer), в той час як в українській періодиці широко використовуються як буквені абрєвіатури: ЦВК (Центральний виборчий комітет), МЗС (міністерство закордонних справ), МОК (Міжнародний олімпійський комітет), КМДА

(Київська міська державна адміністрація), ВМС (Військово-морські сили), так і уламкові: Мінфін, Мінтранс, Держкомстат, Центрвиборчком, Кабмін, та усічено словесні: Нацбанк, Укрсоцбанк, Генпрокуратура. Аббревіатури без будь-якої розшифровки в тексті частіше трапляються в американській, ніж в британській та українській пресі. Деякі англійські скорочення можуть писатись однаково, але при цьому означати різні поняття: РМ = Prime Minister або Police Magistrate.

Особливістю англо-американської преси є обов'язкове згадування офіційного титулу політичного діяча чи займаної ним посади, або принаймні наявність скорочення Mr чи Mrs перед ім'ям: *Sir Winston Churchill, General de Gaulle, President Roosevelt* і т. д. Це правило продиктоване міркуваннями формальної ввічливості і тому має місце навіть у випадку, якщо політичний діяч піддається критиці.

Властива англо-американській пресі тенденція до евфемізації певною мірою спостерігається і в українських мас медіа: *displaced homeowner* (бродяга), *economic oppression zone* (трущоби), *economically disadvantaged, low income* (бідний), *senior citizens* (старі люди), *disabled person* (інвалід), *mentally challenged* (розумово відсталий) // незайняте населення (безробітні), умовні одиниці (долари), негатив/негативні явища (правопорушення, адміністративні зловживання), мало захищені верстви населення (бідні), людина з функціональними обмеженнями, неповноправна людина (інвалід), діти з особливими потребами (діти-інваліди), асоціальна сім'я (неблагополучна сім'я), людина без певного місця проживання (безпритульний, бездомний), робітники комплексного прибирання (двірники). Проте в англо-американській пресі прояви політкоректної мови є більш поширеними та різноманітними.

Притаманне англomовному лінгвокультурному простору врахування гендерного чинника, що виражається в униканні слів зі складовою *-man* (*chairman – chairperson, policeman – police officer, congressman – legislator, member of Congress, fireman – firefighter*), набуває в українських друкованих засобах масової інформації іншої форми, а саме – вживання подвійних варіантів: колега / колежанка, лідер /лідерка, поліціант / поліціантка, прем 'ер / прем 'ерка, дипломат / дипломатка, міністр / міністерка, лікар /лікарка, кур'ер/кур'ерка, інструктор /інструкторка, майстер / майстриня, борець/ борчиня, стрибун / стрибунка тощо. Іноді одне й те ж саме слово має в періодиці дві жіночі форми: кравець / кравчиха, кравчиня, пловець / пловчиха, пловчиня.

Інша особливість стилю української преси пов'язана із входженням у мову великої кількості іншомовних запозичень, переважно англо-американського походження, майже з усіх найважливіших сфер життя та діяльності сучасної людини – політики: самміт, брифінг, імпічмент, екзитпол, імплементація, ратифікація, екстрадиція, економіки та фінансової сфери: бонус, ріелтер, консалтинг, бартер, трейдер, дефолт, дилер, ремісія, тендер, транш, шоу бізнесу: відеокліп, римейк, блок-бастер, тршер, промоушн, перформанс, хіт, спорту: фітнес, фан, бо-диблдинг, шейпинг, скейтборд, таймаут, гейм, серфінг .

Внаслідок того, що одночасно з процесом асиміляції в українській мові іншомовних запозичень відбувається відродження ендемічної лексики, ще одна специфічна характеристика української преси полягає у співіснуванні в ній двох-

трьох варіантів деяких слів: процент – відсоток, фактор – чинник, сучасний – модерний, тираж – наклад, інгредієнт – складник, поїзд – потяг, прогрес – поступ, журнал – часопис, винятковий – ексклюзивний, бачення – візія, сфера – галузь – царина, фотографія – знімок – світлина.

5. Розмовний стиль.

Як в англійському так і в українському мовленні стильова риса "неофіційність", "невимушеність" проявляється у вигляді редуції одиниць всіх мовних рівнів. На *лексичному* рівні це скорочення слів: caf(feteria), doc(tor), lab(oratory), demonstration), biz(ness), memo(randum), govt = government. Пор. укр.: колок(віум), універ(ситет), дисер(тація), мерс(едес), акум(улятор), адіки - продукція фірми "Адідас", конса або консерва – консерваторія, а також компресія словосполучень: leggo(let's go), с 'топ (come on), gimme (give me), kinna (kind of), lemme (let me). Пор. укр.: житлобуд, харчоблок, медсестра, ветлікар, завгосп.

Атрибутом розмовного стилю є використання таких загальновідомих аббревіатур, як VIP = Very Important Person, ВМОС = Big Man on Campus (людина, з якою бажають звести знайомство всі мешканці університетського містечка); KISS = Keep it Simple, Stupid (загальна корисна порада) PLC = Tender Loving Care (виявлення теплоти, чуйності, наприклад: I could use a little TLC right now), або "секретних кодів", на конвертах послань у день святого Валентина (lover's codes on envelopes): ITALY = / Trust and Love You; HOLLAND = Hope Our Love Lasts and Never Dies. Аналогічні утворення спостерігаються в українському молодіжному жаргоні: ОБС = Одна Баба Сказала, Бі-Бі-Сі = Баба Бабі Сказала ("Це точна інформація чи ОБС?").

На синтаксичному рівні редуція проявляється у вигляді різноманітних типів еліптичних структур, серед яких, перш за все, потрібно зазначити опущення підмета-займенника:

Want to have a look at it. Хочу на це подивитися.

Wouldn't have missed this for the world. Ніколи в житті не пропустив би такого.

опущення сполучників:

/ think he 'її cote. Думаю, він прийде. Для англійської мови, з огляду на її аналітичний характер, типовим є також опущення допоміжних дієслів: You remember it? You like it?

опущення не тільки підмета, але й присудка або його частини:

Going to tell us?

Heard anything about this?

Understand?

See?

Ще одна специфічна ознака англійського неофіційного мовлення полягає у наявності морфологічної редуції: 'll, 've, 'd і т. п.

Розмовні слова і словосполучення, утворені шляхом **конверсії** є специфічними для англійської мови, де конверсійні процеси відзначаються високою продуктивністю. В багатьох випадках виникнення нового складного слова означає, що незабаром з'явиться і відповідне дієслово, конвертоване від

цього неологізму, наприклад: *bottom line* → *to bottom line*; *rat run* → *to rat run*; *to give a green light* → *to green light*; *eurospeak* → *to eurospeak*.

В українській мові перехід слова до іншої частини мови, що супроводжується зміною його стилістичного статусу – від нейтрального до розмовного, – відбувається у вигляді **субстантивзації**. Цей процес охоплює доволі обмежену кількість слів: *булочна, духова, закусочна, гардеробна, артистична, примірочна, прохідна, доповідна, читалка, електричка, роздягалка, відпускні, комісійні* тощо.

Особливе місце в англійському колоквиальному словотворенні посідає **телескопія**. Телескопійні утворення розмовного тону, як правило, надають висловленню жартівливого, іронічного або сатиричного забарвлення:

Videot (*video+idiot*); *snobody* (*snob+nobody*); *slanguage* (*slang + language*); *sloptimist* (*slop+optimist*); *alcoholiday* (*alcohol + holiday*); *potato* (*potato+tomato*); *bookofficially* (*bookoffice + officially*); *fanzine* (*fantasy + magazine*). Деякі телескопічні афікси перетворюються на своєрідних генераторів цілої низки стійких й оказіональних новоутворень: **-holic** / *workaholic, chocoholic, milkaholic, phonaholic, spendaholic, sleepaholic, shopaholic*; **-rati** / *glitterati* (*glitter+literati*), *culturati, cybernati, digerati, glamorati, jazzerati, journalati*. Телескопічні слова є нехарактерними для розмовної української мови і зустрічаються лише в якості оказіональних слів-злитків (наприклад: *начхальство, цінофренія* тощо).

Загалом, в українській мові відтінок розмовності створюється здебільшого завдяки **афіксації**. Так, народно-розмовне забарвлення мають іменники жіночого роду з суфіксами **-н-, -еч-, -анин**: *метушня, гульня, колотнеча, тяганина*; **-ш-, -их-**: *інженерша, директорша, кравчи-ха, головиха* та інші суфіксальні іменники: *біднота, голота, беретка, жакетка, жилетка, забудько, хвалько, незнайко, брехуха, балакуха*. Просторічно-розмовний відтінок характерний і для інфінітивних форм на **-ть**: *сказать, лічить, робить*; прикметникам з суфіксами **-ач-, -яч-, -ущ-, -ющ-, -аїц-, -ящ-**: *добрячий, завидючий, гулячий, пропащий*; дієсловом з префіксом **попо-**: *попоїсти, поподумати, попоходити*.

Досить характерними лексичними показниками неофіційності англійського мовлення виступають слова та словосполучення, що вносять у повідомлення елемент невизначеності, розмовної неточності. Серед них іменники із прийменником **of**: *lots of, heaps of, tons of, bags of, oceans of, worlds of, oodles of*. Їхніми українськими аналогами служать такі розмовні слова та словосполучення як: *чимало, купа, сила, сила-силениа, багацько, безліч, страшенно багато, море, тьма-тьмуца, достобіса*. Використання цих українських відповідників у перекладі певною мірою коригується контекстом. Порівняйте, наприклад:

We ve got bags of time.

В нас безліччасу.

(ірон.) *She's got oceans of taste.*

В неї безодня смаку.

Відтінок розмовної невизначеності вносять у мовлення також словосполучення *and so on and so forth, and everything, and things like that, and the like* та слова з суфіксом **-ish-**: *tallish, thinnish, womanish, fiftyish* - порівняйте з ідентичними за стилістичним тоном українськими словами з розмовним

суфіксом **-ува-**: *дивакуватий, підстаркуватий, дурнуватий*.

Для розмовного стилю обох порівнюваних мов властиві так звані **інтенсифікатори** (*intensifiers*) прикметників та прислівників, порівн.:

I'm terribly interested in it.   *Я страшенно цим зацікавлений.*

He's awfully glad.   *Він шалено задоволений.*

Різниця полягає лише в тому, що у більш засленгованому англійському мовленні, особливо в його американському варіанті, такі інтенсифікатори спостерігаються набагато частіше і виявляють більшу різноманітність у порівнянні з українським розмовним дискурсом: *deadly sure, crazy mad, dirty drunk, mighty fine, jolly good, stark naked, stone deaf, frightfully nice, heaps broader-minded*. Крім того, в англійському мовленнєвому вжитку можливі випадки використання сполучення інтенсифікаторів, в якому один з них модифікується іншим. Це мовленнєве явище, що виникає внаслідок бажання мовця надати висловленню більшої емоційності, не є типовим для української мови і тому англійська подвійна інтенсифікація доволі часто перетворюється в українському перекладі на одинарну:

It's too damn awful. Це *страшна річ*.

Спільною типовою рисою англійської та української розмовної лексики є її **образність**. Багато англійських розмовних ідіом являють собою виразні **метафори**: *to play it by ear* – зорієнтуватися на місці, по обставинах; імпровізувати; *to put one's foot in one's mouth* – грубити, не дуже добирати слова; *to go up in smoke* – закінчитися нічим, піти насмарку; *to cook someone's goose* – створити комусь великі проблеми; *to sink one's teeth into something* – серйозно взятися до роботи; *foot in the door* – багатообіцяючий початок, заявка на успіх; *with a fine tooth comb* – дуже ретельно. Досить часто метафоричність поєднується з іронічністю виразів, що надає їм особливої стилістичної яскравості: *to have a snowball's chance in hell* – не мати зовсім ніяких шансів; *idiot's lantern* – телевізор; *half-baked* – безглуздий, “без клепки”; *clotheshorse* – модник, модниця і под.

Велика частина українських усталених розмовних фразеологізмів має також метафоричну основу: *висмоктати з пальця, обчухрати комусь крила, плести ногами кренделі, гора з плечей звалилася, сісти в калошу, намастити п'яти (салом), накивати п'ятами, заварити кашу, кинути лихом об землю*. Свіжа, несподівана метафоричність, що виступає засобом передачі гумористичного або іронічного погляду на речі, нерідко трапляється в українському молодіжному сленгу: *кіндерсюрп-риз* – лисий чоловік; *радіатор* – дуже худа людина; *пряник* – домашня дитина; *термоядерна війна* – негарна дівчина; *копілка* – кіт; *кайфо-лом* – людина, що псує іншим задоволення; *андерсен* – брехлива особа; *мумітроль* – людина з великими очима, вухами й носом; *колискова* – дуже важкий рок; *братська могила* – збірник наукових праць багатьох авторів.

Художні порівняння є надзвичайно характерними для української розмовної ідіоматики і належать до її яскравих семасіологічних особливостей: *як маслом, по серцю, як у Христа за пазухою, як з цапа молока, як горохом об стіну* і т. п. Образному зіставленню піддаються як певні властивості об'єктів,

так й їхні дії та стани, причому в багатьох випадках мова надає вибір серед декількох синонімічних варіантів:

сидіти як на голках, шпильках, як на жару, як на терню, як на гарячій сковорідці;

пропасти як камінь у воду, як Сірко на базарі, як за водою піти, як здичіти, як вовки з 'їли, як віл (лиз) злизав, як корова язиком, злизала; так, як вода злила; *розлетітися* як липове клиннє;

покладатися, як на кам 'яну гору, як на твердий мур;

допоможе як мертвому кадило, як бабі припарки.

Англійська ідіоматика виявляє меншу насиченість образними розмовними порівняннями, особливо дієслівного характеру. Сталі образні порівняння, що стосуються дій в англійській мові є досить поодинокими:

to look like the cat that swallowed the canary – бути надзвичайно задоволеним самим собою;

to smile like a Cheshire cat – дуже задоволено посміхатися;

to look/feel like death warmed over – виглядати хворим і виснаженим.;

to sleep like a rock – спати як убитий.

Певна частина англійських та українських розмовних виразів базується на ідентичній образності і тому не становить істотних труднощів при перекладі: *to take one's hat off to somebody* – знімати шапку (бриля, капелюха) перед кимось, *to have one's feet on the ground* – міцно стояти на ногах (у фінансовому плані), *off the record* – не для протоколу, *out of the blue* – як грім серед ясного неба, *to fall through* – провалитися (про плани, надії), *to rip off* – облупити, обдурити, *to shape up* – визначитися, *to let it ride* – пустити щось на самоплив. В інших випадках адекватний переклад вимагає підбору відповідного за стилістичним тоном українського аналогу: *to jump the gun* – лізти поперед батька в пекло, *out of the frying pan into the fire* – з вогню та в полум'я, з дощу та під ринву, *chip off the old block* – яблуко від яблуні недалеко котиться.

Іноді образність залишається тільки в оригіналі: *to pay in roun the nose* – платити втридорога, *to handle with kid gloves* – підійти до справи обережно, делікатно; *to make a killing* – зірвати куш.

Специфічна риса англійської розмовної ідіоматики полягає у стилістичній маркованості її **ритмічних та фонічних характеристик**. Це випадки використання ономапої, коли засобами звуконаслідування виразно передаються особливості певних дій або ознак: їхня швидкість, блискавичність – *zappy* (енергійність); різкість, руйнівність, несподіваність – *to flop* (з тріском провалитися (про захід, подію і т. п.); *a flip flop* (крутий поворот); безладність – *razzle-dazzle* (метушня); ефектність – *snazzy* (шикарний), *kisqu*; *snappy* (яскравий; такий, що впадає в око).

Досить типовою є також алітераційність розмовних виразів *cream of the crop*, *top-notch*, яка може поєднуватися з чіткою ритмізованістю фрази: *spic and span*, *topsy-turvy*, *dilly-dally*. Підвидом алітеризованих розмовних виразів є римизовані ідіоми: *by hook or by crook*, *fender-bender*, *nitty-gritty*, *to be art and part in sth*.

Як англійські, так і українські лексичні одиниці розмовного тону мають досить широкий спектр **інтрастильових синонімів**. Семантичні та кількісні особливості таких синонімічних рядів пов'язані з традиційними ціннісними орієнтаціями суспільства. Оскільки прагнення до успіху та багатства завжди було найважливішою складовою американського менталітету, саме ці поняття є центральними у більшості американських розмовних виразів. Специфічною рисою американської розмовної ідіоматики є наявність двох довжелезних рядів синонімів, елементи одного з яких вживаються на позначення бідності, важкого матеріального становища або банкрутства, а другого – добробуту та фінансового процвітання. Українські синонімічні відповідники різняться як за кількістю, так і за семантичними акцентами: так, велика частина виразів, що позначають безпорадне становище людини, мають більш загальне значення, і не є безпосередньо пов'язаними саме із матеріальною сферою.

Проте в обох мовах можна знайти гнізда інтрастильових синонімів, що чітко свідчать про наявність певних тематичних акцентів, притаманних розмовній ідіоматиці англійської та української мов:

«нервувати»

<u>to be</u>	all shaken up	<u>сидіти</u>	як на голках,
	beside oneself		як на терню,
	in a sweat		як на ножах,
	keyed up		як на жару,
	on pins and needles		як на гарячій сковорідці
	on the edge of one's seat		
<u>to get</u>	edgy		
<u>to have</u>	ants in one's pants		
	butterflies in one's stomach		
	kittens		
	the jitters		
	one's heart in one's mouth		
<u>to flip</u>	one's lid		
<u>to sweat</u>	blood		
	bullets		

Питання для самоконтролю:

1. Проблема створення мовного стилю.
2. Основні мовні характеристики різнопланових мовних стилів.
3. Інтерпретація та її мотивація.

Список рекомендованих джерел

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка / И. Р. Гальперин. – Учебник. – 3-е изд. М. : Высшая школа, 1981. – 334 с.
3. Гуревич В. В. English Stylistics. Стилистика английского языка / В. В. Гуревич. – М. : Флинт: Наука, 2009. – 72 с.
4. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / О. Ю. Дубенко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 224 с.
5. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Учбово-методичний посібник. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 240 с.
6. Корунець І. В. Порівняльна типологія української та англійської мов. Навчальний посібник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 464 с.
7. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2000.
8. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 272 с.
9. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови / В. А. Кухаренко. – Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2000. – 160 с.
10. Пазяк О. М., Кисіль Т. Г. Українська мова і культура мовлення / О. М. Пазяк, Т. Г. Кисіль. – К. : Вища школа, 1995.
11. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
12. Пономарів О. Д. Культура слова (Мовностилістичні поради) / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1999.
13. Скрєбнев Ю. М. Основы стилистики английского языка / Ю. М. Скрєбнев. – Учебник для ин-тов и фак-тов иностр. яз. – М. : ООО «Издательство Астрель», 2003. – 221 с.
14. Стилистика английского языка: учебник / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К. : Вища шк., 1991. – 272 с.
15. Яхонтова Т. В. Основы англомоногового наукового письма / Т. В. Яхонтова. – Навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців. – Львів: ПАІС, 2003. – 220 с.
16. Wales, K. A. Dictionary of Stylistics / K. A. Wales. – London : Longman, 2001. – 290 p.
17. Wright L., Hope J. Stylistics: A Practical Coursebook / L. Wright, J. Hope. – London : Routledge, 1996. – 237 p.

Навчальне видання

Куц Марія Олександрівна
Остапенко Світлана Анатоліївна

Кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін

ПОРІВНЯЛЬНА СТИЛІСТИКА
АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
Курс лекцій

Формат 60×84/8. Ум. др. арк. 3,6

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
50005, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг, вул. Трамвайна, 16.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4929 від 07.07.2015 р.